

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Навчально-науковий інститут бізнес-освіти імені Анатолія ПОРУЧНИКА

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«Облік і аудит в управлінні підприємницькою діяльністю»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**« ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ
ПІДПРИЄМСТВ: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ »**

здобувача **Ярко Анни Вальтерівни**

(підпис)

Науковий керівник: д.е.н., проф. **Бондар М.І.**

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

В.о.

завідувача

кафедри

Коршикова

Р.С.

(підпис)

Київ – 2023

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ	6
1.1 Економічний зміст поняття дебіторської заборгованості	6
1.2. Синтетичний та аналітичний облік дебіторської заборгованості на підприємстві	15
1.3 Методичні аспекти аналізу дебіторської заборгованості підприємства	25
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»	32
2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»	32
2.2 Аналіз стану дебіторської заборгованості підприємства ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»	41
2.3. Напрями вдосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві	51
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»	61
3.1. Особливості аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»	61
3.2 Шляхи оптимізації порядку проведення аналізу дебіторської заборгованості	70
Висновки	78
Список використаних джерел	82
Додатки	

РЕФЕРАТ
магістерської кваліфікаційної роботи
на тему:

**«Облік та аналіз дебіторської заборгованості підприємств:
методичні підходи та організація»**

Робота містить 91 сторінку, 25 таблиць, 8 рисунків, 6 формул, використаних джерел налічує 68 найменувань, 5 додатків.

Актуальність теми полягає в тому, що дебіторська заборгованість як показник, є не лише індикатором, що визначає рівень заборгованості, а і економічним явищем, що впливає на діяльність підприємства в цілому. У сучасних умовах господарювання виникає цілий ряд облікових проблем. Зокрема, це теоретичні і методичні аспекти класифікації та відображення заборгованості в системі рахунків бухгалтерського обліку, невизначеність обліку простроченої і безнадійної дебіторської заборгованості та її рефінансування, аналіз заборгованості та автоматизація бухгалтерського обліку взаєморозрахунків. Своєчасне повернення дебіторської заборгованості в найкоротші терміни та недопущення в подальшому її збільшення – дійсна можливість подолати або зменшити дефіцит оборотних коштів підприємства, тому виникає необхідність шукати способи ефективного управління дебіторською заборгованістю.

На сьогоднішній день обліку та контролю дебіторської заборгованості присвячено досить багато праць вітчизняних і зарубіжних учених та науковців, зокрема таких, як: Бутинець Ф.Ф., Білик М.Д., Коблянська О.В., Голов С.Ф., Костюченко В.М., Матицина Н.М., та інші. Автори досліджували проблемні аспекти управління дебіторською заборгованістю, займалися пошуком шляхів вдосконалення обліку та контролю дебіторської заборгованості. Але сучасні вимоги у сфері економічних відносин свідчать про необхідність подальших досліджень у цьому напрямку. Дебіторська заборгованість істотно погіршує фінансовий стан підприємства, та є іммобілізацією грошових коштів, оскільки прострочена дебіторська

заборгованість, за якою минув термін позовної давності, підлягає віднесенню на збитки підприємства. У зв'язку з цим для більшості підприємств усе більшої актуальності набуває проблематика організації ефективної системи обліку та надійної системи контролю дебіторської заборгованості, що і обумовило тему дипломної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних і практичних аспектів обліку та контролю дебіторської заборгованості, розробка шляхів удосконалення та отримання практичних навиків і застосування їх на базі конкретного підприємства.

Поставлена мета обумовила наступні завдання дипломної роботи:

- розкрити сутність поняття, оцінку та класифікацію дебіторської заборгованості;
- дослідити порядок відображення в обліку дебіторської заборгованості;
- проаналізувати проблемні питання обліку дебіторської заборгованості;
- вивчити організаційно-правову характеристику ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»;
- ознайомитися з організацією бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»;
- провести фінансовий аналіз стану дебіторської заборгованості на підприємстві ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»;
- розкрити методичні та практичні аспекти контролю дебіторської заборгованості;
- провести економіко-математичне моделювання ефективності розрахунків з контрагентами;
- розробити рекомендації щодо удосконалення обліку і контролю дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження дипломної роботи виступають процеси, що забезпечують ефективність системи обліку та контролю дебіторської заборгованості.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості на ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК».

Методи дослідження. При написанні дипломної роботи були застосовані наступні методи: системний підхід – для визначення сутності і змісту соціально-економічних категорій дебіторської заборгованості, метод економічного аналізу – виявлення тенденцій розвитку різних видів діяльності підприємства, аналіз впливу дебіторської заборгованості на підприємство, метод спостереження – дослідження процесу організації обліку виникнення, сплати та списання дебіторської заборгованості.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою виступають законодавчі та нормативно-правові акти національного та міжнародного рівня, що регламентують облік та контроль дебіторської заборгованості, монографії та наукові статті, підручники вітчизняних та закордонних авторів, матеріали наукових конференцій, ресурси мережі Інтернет, а також статутні та організаційно-розпорядчі матеріали, внутрішні нормативні документи, облікові реєстри аналітичного та синтетичного обліку та фінансова звітність досліджуваного підприємства.

За результатами дослідження сформульовані відповідні висновки та надані пропозиції, які носять конкретизований характер, оскільки розкривають напрямки удосконалення фінансової звітності, аналізу її показників та мають практичне застосування на ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК».

Рік виконання магістерської кваліфікаційної роботи 2023 р.

Рік захисту магістерської кваліфікаційної роботи 2023 р.

«_____» _____20____ р.

/ підпис студента /

ВСТУП

У процесі своєї фінансового-господарської діяльності підприємство вступає в певні економічні взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, у результаті чого відбуваються господарські операції, які, з погляду фінансової стабільності підприємства, є дебіторською заборгованістю.

Актуальність теми полягає в тому, що дебіторська заборгованість як показник, є не лише індикатором, що визначає рівень заборгованості, а і економічним явищем, що впливає на діяльність підприємства в цілому. У сучасних умовах господарювання виникає цілий ряд облікових проблем. Зокрема, це теоретичні і методичні аспекти класифікації та відображення заборгованості в системі рахунків бухгалтерського обліку, невизначеність обліку простроченої і безнадійної дебіторської заборгованості та її рефінансування, аналіз заборгованості та автоматизація бухгалтерського обліку взаєморозрахунків. Своєчасне повернення дебіторської заборгованості в найкоротші терміни та недопущення в подальшому її збільшення – дійсна можливість подолати або зменшити дефіцит оборотних коштів підприємства, тому виникає необхідність шукати способи ефективного управління дебіторською заборгованістю.

На сьогоднішній день обліку та контролю дебіторської заборгованості присвячено досить багато праць вітчизняних і зарубіжних учених та науковців, зокрема таких, як: Бутинець Ф.Ф., Білик М.Д., Коблянська О.В., Голов С.Ф., Костюченко В.М., Матицина Н.М., та інші. Автори досліджували проблемні аспекти управління дебіторською заборгованістю, займалися пошуком шляхів вдосконалення обліку та контролю дебіторської заборгованості. Але сучасні вимоги у сфері економічних відносин свідчать про необхідність подальших досліджень у цьому напрямку. Дебіторська заборгованість істотно погіршує фінансовий стан підприємства, та є іммобілізацією грошових коштів, оскільки прострочена дебіторська

заборгованість, за якою минув термін позовної давності, підлягає віднесенню на збитки підприємства. У зв'язку з цим для більшості підприємств усе більшої актуальності набуває проблематика організації ефективної системи обліку та надійної системи контролю дебіторської заборгованості, що і обумовило тему дипломної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних і практичних аспектів обліку та контролю дебіторської заборгованості, розробка шляхів удосконалення та отримання практичних навиків і застосування їх на базі конкретного підприємства.

Поставлена мета обумовила такі *завдання кваліфікаційної роботи*:

- розкрити сутність поняття, оцінку та класифікацію дебіторської заборгованості;
- дослідити порядок відображення в обліку дебіторської заборгованості;
- проаналізувати проблемні питання обліку дебіторської заборгованості;
- вивчити організаційно-правову характеристику ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»;
- ознайомитися з організацією бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»;
- провести фінансовий аналіз стану дебіторської заборгованості на підприємстві ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»;
- розкрити методичні та практичні аспекти контролю дебіторської заборгованості;
- провести економіко-математичне моделювання ефективності розрахунків з контрагентами;
- розробити рекомендації щодо удосконалення обліку і контролю дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи виступають процеси, що забезпечують ефективність системи обліку та контролю дебіторської заборгованості.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти обліку та аналізу дебіторської заборгованості на ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК».

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи були застосовані наступні методи: системний підхід – для визначення сутності і змісту соціально-економічних категорій дебіторської заборгованості, метод економічного аналізу – виявлення тенденцій розвитку різних видів діяльності підприємства, аналіз впливу дебіторської заборгованості на підприємство, метод спостереження – дослідження процесу організації обліку виникнення, сплати та списання дебіторської заборгованості.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою виступають законодавчі та нормативно-правові акти національного та міжнародного рівня, що регламентують облік та контроль дебіторської заборгованості, монографії та наукові статті, підручники вітчизняних та закордонних авторів, матеріали наукових конференцій, ресурси мережі Інтернет, а також статутні та організаційно-розпорядчі матеріали, внутрішні нормативні документи, облікові реєстри аналітичного та синтетичного обліку та фінансова звітність досліджуваного підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

1.1 Економічний зміст поняття дебіторської заборгованості

Основна причина виникнення заборгованості у ході діяльності виникає тому, що обидві сторони договору здійснюють свої зобов'язання у різні дати. Тобто не завжди підприємство здійснює розрахунки з фізичними та юридичними особами водночас з отриманням різних видів послуг або продукції. Внаслідок цього може виникати дебіторська заборгованість, яка в майбутньому може погіршити фінансовий стан підприємства. Кожне підприємство очікує, що буде стягнуто понад 99,99% всієї заборгованості, однак ефективність діяльності кожного підприємства залежить не тільки від його роботи та функціонування, а також від фінансово-господарської діяльності контрагентів, з якими підприємство має взаємовідносини.

Серед основних нормативних документів котрі регулюють облік дебіторської заборгованості є НП(С)БО 10, Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Податковий кодекс України та ін. Незважаючи на те, що основне визначення терміну «дебіторська заборгованість», яке надає НП(С)БО 10 пояснює зміст терміну, багато вітчизняних та закордонних вчених надають своє власне визначення, тим самим вдосконалюючи дане формулювання (див. табл. 1.1). Дивлячись на табл. 1.1 можна зрозуміти, що кожен вчений намагається вдосконалити формулювання дебіторської заборгованості. На нашу думку, при визначенні терміну слід вказати, що визнання дебіторської заборгованості здійснюється

тільки при документальному підтвердженні, так як це зобов'язує дебітора сплатити кошти.

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення терміну дебіторська заборгованість

Джерело	Визначення поняття «дебіторська заборгованість»
НП(С)БО 10	Сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату
О.Г.Лищенко	Фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства.
Стоун Д., Хітчинг К.	Дебіторська заборгованість має назву «рахунки до отримання», а дебітори – це особи, які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але не оплачені ними.
Дубровська Є.В.	Неоплачені юридичними та фізичними особами товари (роботи, послуги) або вилучені кошти з кругообігу підприємства, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.
Кірейцев Г.Г	Складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг
Цегельник Н.І.	Сума заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників, щодо яких у підприємствах з'являється майнове право вимоги оплати боргу, при умові документального підтвердження.

Тому пропонуємо таке визначення терміну дебіторської заборгованості: дебіторська заборгованість – це заборгованість, що з'являється при взаємовідносинах суб'єктів господарювання, основною умовою якої є документальне підтвердження наявності боргу, що зобов'язує дебітора вчасно сплатити грошові кошти.

Не менш важливим слід вважати і класифікацію дебіторської заборгованості, оскільки від того, як підприємство буде класифікувати заборгованість залежить порядок обліку дебіторської заборгованості, а також управління нею.

Існує багато варіантів як можна класифікувати дебіторську заборгованість. Але важливо проводити класифікацію за певними ознаками, оскільки правильно класифікована заборгованість дасть змогу сформувати облік дебіторської заборгованості на підприємстві більш якісно.

В ході вивчення класифікації дебіторської заборгованості, Кемарська Л.Г. запропонувала розширити перелік такою класифікаційною ознакою, як за законністю виникнення – реальна дебіторська заборгованість (яка виникла внаслідок здійснення господарських операцій підприємства) та фіктивна (така заборгованість, що відображена в обліку без фактичного здійснення господарської операції або в результаті господарських операцій, які визнані судом як неправомочні) [68, с.103].

Також Кемарська Л.Г. розширила класифікаційну ознаку за узгодженістю з контрагентом. Ця ознака ділить дебіторську заборгованість на таку, що може бути підтверджена контрагентом та таку, що не підтверджена контрагентом. На формування дебіторської заборгованості та на ефективність управління впливає множина факторів, які поділяються на зовнішні фактори та внутрішні [62, с. 53]. До першої групи можна віднести економічний стан країни, рівень інфляції, можливість та умови отримання кредитів, попит на певну продукцію, що виробляється та конкуренція в певній галузі. До внутрішніх факторів перш за все відносять організаційну структуру підприємства, ефективність функціонування маркетингової та кредитної політики, ділова репутація підприємства, величина виробничого циклу, моніторинг руху коштів. Не менш важливими внутрішніми факторами є такі, що відносяться до кадрів підприємства, а саме: рівень кваліфікації робітників підприємства, особливості ведення переговорів з контрагентами, особливості мотивації співробітників, контроль за шахрайством на підприємстві [57, с. 7]. Незважаючи на те, що питання дебіторської заборгованості продовжує бути актуальним та досліджується багатьма вченими, подальше вивчення необхідне, оскільки дебіторська заборгованість являється активом, тим самим впливає на фінансовий стан та ліквідність

підприємства. Тому для більш ефективного формування обліку та контролю дебіторської заборгованості на підприємстві, слід враховувати всі фактори що можуть впливати на обсяг дебіторської заборгованості.

Особливу увагу варто приділити зовнішнім факторам, які можуть позначитися на результативності управління дебіторською заборгованістю, оскільки якщо на внутрішні фактори підприємство може вплинути, змінивши наприклад кредитну політику на підприємстві, то на зовнішні чинники підприємство ніяк вплинути не може. Також основною причиною ретельного контролю щодо зовнішніх факторів можна пояснити тим, що із змінами факторів поза межами підприємства, можна коригувати внутрішні фактори. Внаслідок такого впливу, підприємство самостійно розробляє план щодо управління заборгованістю, враховуючи всі чинники, що можуть впливати на політику управління, а також враховує специфіку підприємства.

Коли економіка перебуває у кризовому стані, домовленості між підприємствами, як правило, вирішуються шляхом передоплати за доставку товару покупцеві та виконання послуг для клієнта в майбутньому. Кредиторська заборгованість може все ще існувати на дату балансу, оскільки частина розрахунків компаній все ще завершена після їх прийняття.

Розрахунки з постачальниками і підрядниками виникають у суб'єктів господарювання при здійсненні операцій з придбання ТМЦ, приймання - передачі різних видів виконаних робіт і наданих послуг, у тому числі отримання газу, електроенергії, пари, води, автопослуги, послуги зв'язку, обробки матеріалів. службові цінності тощо.

Після виконання договору на виконання робіт і послуг і отримання від них продукції і матеріальних цінностей розвиваються відносини підприємства з постачальниками і підрядниками (договори купівлі - продажу, субпідряду тощо).

Постачальники - це фізичні або юридичні особи, які надають продукцію, послуги або робочу силу.

За договорами субпідряду на капітальне будівництво підрядниками є спеціалізовані підприємства або фізичні особи, які здійснюють будівельно-монтажну діяльність під час будівництва об'єктів. Договір купівлі-продажу окреслює домовленість сторін про постачання товарів, матеріалів і сировини. Основними його положеннями є обов'язок продавця (постачальника) передати покупцеві право власності на конкретне майно та зобов'язання покупця прийняти майно та розрахуватися з продавцем у встановлений ним строк.

При укладенні суб'єктами підприємницької діяльності будь-якого виду майнового договору (договорів), у тому числі зовнішньоекономічних, предметом якого є продукція, застосовуються міжнародні стандарти тлумачення комерційних слів.

Замовник погоджується прийняти та оплатити виконану роботу протягом заданого терміну, а підрядник погоджується виконати певну роботу на свій власний ризик за бажанням замовника, використовуючи його або її матеріали.

Порушення умов договору або інші помилки, допущені підрядником, можуть бути виявлені після того, як клієнт схвалить роботу, і в цьому випадку підрядник має бути повідомлений одноразово. Якщо однією зі сторін є громадянин, претензії про виявлені недоліки виконаної за договором роботи приймаються від замовника за таких умов:

- протягом трьох днів - щодо недоліків будівель і споруд, які не вдалося виявити під час планового приймання робіт (приховані дефекти);

- протягом одного року - через приховані недоліки іншого майна; - протягом шести місяців - щодо інших явних недоліків. Прийняття покупцем товарів залежить від перевірки їх відповідності вимогам щодо якості, кількості та комплектності, а також технічним специфікаціям, зазначеним у контракті. При надходженні продукції можуть бути виявлені такі розбіжності:

- нестача в межах параметрів нормальних придорожніх втрат;

- нестача через помилку постачальника;

- нестача через помилку особи, яка супроводжує вантаж, тощо.

У разі нестачі товарів складається господарський акт відповідної форми. Покупець може пред'явити постачальнику претензію відповідно до законодавства у відведений термін. Клієнт здійснює плату за продукцію, яку він фактично отримує, а потім подає претензію щодо будь-якої нестачі, яка перевищує типові природні втрати. У разі виявлення неякісності товару покупець додатково складає акт порівняння. Цей акт буде підставою для подання покупцем претензії до продавця.

Правильно оформлені комерційні рахунки-фактури, рахунки-фактури, транспортні характеристики, сертифікати якості, сертифікати походження, паспорти, дорожні листи, коносаменти, вантажно-митні декларації, податкові накладні тощо є основними супровідними документами. Представнику

компанії видається довіреність на отримання продукції та матеріалів зі складу постачальника.

Для оформлення виконаних робіт і послуг (послуг) часто використовуються акти приймання-передачі робіт. На окремі роботи (послуги) може бути оформлена додаткова документація (квитанції, ордери тощо). Сторона, що приймає, і сторона, що передає, підписують юридично дійсні документи. Види постачання представлені в таблиці 1.2. де розкривають певні ознаки, які можуть бути використані для здійснення доставки.

Таблиця 1.2 – Види постачання

Типи	Особливості
1	2
Постачання	особливий вид продажу: продавець (постачальник) платить покупцеві за передачу товарів (клієнту)
Постачання відфактуроване	товарний документ (рахунок-фактура з переліку відвантажених товарів або наданих послуг із зазначенням їх вартості, дати виписки, найменування та адреси продавця та покупця та інших даних) виписується та передається покупцеві відповідно до умов фактично виконаної угоди
Миттєва доставка	умова в договорі купівлі-продажу, який передбачає передачу придбаних речей клієнту відразу після підписання контракту
Невідфактуроване постачання	матеріальні цінності надходять фірмі (або організації, установі) без рахунків постачальника; натомість вони виставляються згідно з актами приймання-передачі. Записи сторнуються, щоб відобразити справжню вартість доставки після отримання документації постачальників.

Продовження таблиці 1.2.

1	2
Складське постачання	постачання матеріально-технічного постачання, при якому товари відправляються від виробника до підприємства-споживача через бази і склади постачально-збутових організацій. Для фірм споживача складське постачання призводить до збільшення витрат на обробку та зберігання товарів на складах.
Транзитне забезпечення	спосіб матеріально-технічного постачання, при якому виробник відправляє продукцію

	безпосередньо покупцям, а не використовує потужності та склади постачально-збутових компаній. На відміну від складського постачання, транзитне постачання гарантує скорочення часу виробництва, який витрачається на сферу обігу, скорочення витрат, пов'язаних з вантажно розвантажувальною діяльністю, а також зменшення
--	--

Нижче наведено приклади чинників, які можуть вплинути на вибір постачальника:

- 1) умови оплати;
- 2) конкурентоспроможність витрат;
- 3) умови гарантії;
- 4) місцезнаходження;
- 5) ремонт і післяпродажне обслуговування також важливі;
- 6) товари постачальника повинні відповідати вимогам якості;
- 7) можливість купувати безпосередньо у виробників або дистриб'юторів;
- 8) виробничі потужності та обсяги за останні роки.

Коли присутні як внутрішні (план відомства, зміна асортименту), так і зовнішні (економічні, політичні, соціальні, культурні, технологічні, законодавчі, правові, ринкові, кон'юнктурні, зв'язки постачання) економічні елементи, це створює проблеми та обмеження.

Термін «купівля-продаж» стосується свого роду договірних відносин, коли одна сторона передає або погоджується передати майно (тобто товари) у власність іншій стороні (покупцеві), а покупець погоджується прийняти майно (тобто товари) і заплатити певну суму грошей в обмін. Товаром, на який поширюється договір купівлі-продажу,

можуть бути будь-які предмети, які відповідають інструкціям ЦКУ. Угода може бути досягнута щодо купівлі-продажу товарів, до яких продавець має доступ на момент підписання договору, а також товарів, які продавець вироблятиме або придбає в майбутньому.

На рис. 1.1 зображено загальний інструментарій для спілкування між постачальником і підприємством.

Рис. 1.1 - Інструменти взаємодії бізнесу в секторі постачання

В договорі купівлі-продажу, крім зобов'язань отримати погоджену оплату та передати право власності на придбану продукцію, умови щодо якості, умови доставки, процес вирішення суперечок, відповідальність сторін тощо.

Будь-який учасник договору може виступати в ролі як кредитора, так і боржника. Це залежить від того, що сторона очікує отримати від контракту, наприклад гроші чи пільги чи витрати, пов'язані з веденням бізнесу. Контракт поставки

містить унікальну вимогу, згідно з якою активи, придбані за ним, повинні використовуватися лише для здійснення операцій компанії. Як наслідок, концепція автономності бухгалтерського обліку дотримується протягом усього виконання договору поставки. Мета, з якою використовується майно, отримане в результаті таких відносин, є ключовим показником, який відокремлює договір інтересу від договору купівлі-продажу. Постачання, яке стало можливим завдяки цьому контракту, є запланованим і часто відбувається за обставин, які не обов'язково притаманні процедурі купівлі-продажу.

1.2. Синтетичний та аналітичний облік дебіторської заборгованості на підприємстві

На сьогоднішній день не існує підприємства, що не має дебіторської заборгованості, так як під час купівлі або продажу покупці не завжди розраховуються вчасно, а продавці не вчасно постачають товар, за який раніше були переведені кошти. Тому під час виробничої діяльності у будь-якого підприємства існування дебіторської заборгованості вважається цілком природнім та неминучим явищем. Важливо враховувати, що оцінка дебіторської заборгованості залежить від умов та причин її виникнення [19, с. 136]. Згідно з НП(С)БО 10 визнання дебіторської заборгованості для підприємства активом відбувається при умові існування ймовірності одержання майбутніх економічних вигод, а також можливість достовірно визначити суму заборгованості.

Для ведення обліку поточної дебіторської заборгованості в Україні використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», який

в свою чергу як активний рахунок, має відповідні субрахунки:

361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;

362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;

363 «Розрахунки з учасниками ПФГ».

Для відображення ціни реалізації проданих продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі виконання бартерних договорів) передбачено дебет рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». Зокрема, вартість реалізації включає податок на додану вартість, акцизні збори та інші податки та платежі), які підлягають перерахуванню до бюджету та позабюджетних фондів. Значення суми платежів, готівкових та інших платежів, що надійшли на банківські рахунки підприємства, показується по кредиту цього рахунку.

Залишок рахунку 36 відображає заборгованість покупців і замовників за отримані товари (роботи, послуги) і відображається в Балансі за рядком 1125. Загалом для обліку короткострокової дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги, що не забезпечені переказними векселями і що виникають у процесі основної діяльності підприємства, використовується рахунок-фактура «Дебіторська та кредиторська заборгованість». Згідно Плану рахунків не рекомендується відображати аванси та передоплати за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», іншу операційну, фінансову та інвестиційну діяльність. Для цих цілей доступні рахунки – 681 «Розрахунки за авансами одержаними» та 371 «Розрахунки за виданими авансами». Однак зауважимо, що в практичній діяльності багато підприємств не використовує субрахунки 371 «Розрахунки за виданими авансами» та 681 «Розрахунки за авансами одержаними», а продовжують відображати аванси та передоплати на рахунку 36, що ускладнює облік та сповільнює збір даних.

Структура аналітичного обліку на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» має створювати умови для отримання інформації як про заборгованість, яка ще не оплачена, так про заборгованість, яка не сплачена

вчасно. Розрахунки з покупцями та замовниками аналітично обліковуються за кожним клієнтом окремо, в розрізі рахунків, представленими до оплати, і за строком погашення заборгованості. Облік субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» ведеться у двох валютах: гривні та валюті договору. Записом аналітичного розрахунку дебіторської заборгованості зі замовниками та дебіторами є витяг 3.1, синтетичного обліку - журнал 3. Типова кореспонденція рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» наведена у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Типова кореспонденція розрахунків з покупцями та замовниками

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Відображено реалізацію товарів (робіт, послуг) покупцям	361	701 (702, 703)
2	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	701 (702, 703)	641
3	Отримано оплату від покупця на поточний рахунок (в касу)	311 (301)	361
4	Надійшла передплата за товар	311	681
5	Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	643	641/ПДВ
6	Відвантажено покупцеві товар	361	702
7	Списано раніше відображену суму податкових зобов'язань з ПДВ	702	643
8	Проведено залік заборгованостей	681	361
9	Списано собівартість реалізованого товару	902	281
10	Сформовано фінансовий результат	702	791
		791	902

Інші правила стосовно експорту узагальнено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Правила відображення експортних операцій в бухгалтерському обліку

Перша подія	Порядок визначення доходу	Курсові різниці
Відвантаження активів (виконання робіт, надання послуг)	За курсом НБУ на початок дня дати здійснення операції	При відвантаженні продукції (послуг) нерезиденту виникає його заборгованість перед підприємством. Дана заборгованість є монетарною, оскільки має бути погашено грошовими коштами. Тому в такому випадку щодо неї розраховують курсові різниці. Відбувається це на дату: 1) здійснення господарської операції (тобто погашення заборгованості);

		2) балансу (для цього застосовують «післяобідній» курс поточної доби)
Отримання передоплати (авансу)	На дату передачі ризиків і винагород від права власності на активи, але за курсом НБУ, чинним на дату отримання авансу (авансу)	При отриманні від нерезидента передоплати за продукцію, товари, роботи, послуги виникає товарна кредиторська заборгованість перед нерезидентом. Дана заборгованість вважається немонетарною, оскільки вона погашається не грошовими коштами, тому курсові різниці щодо неї не розраховуються

У випадку якщо першою подією є передача активів (здача робіт, послуг), то стосовно виниклої дебіторської заборгованості нерезидента потрібно розрахувати курсові різниці. Позитивні курсові різниці (в разі якщо курс НБУ на дату її визначення збільшився) в якості доходу відображаються за кредитом субрахунку 714 (для забезпечення операційної діяльності) або субрахунку 744 (для забезпечення неопераційної діяльності). Негативну курсову різницю (коли курс НБУ на дату її визначення зменшився) як витрати показують по дебету субрахунку 945 (для забезпечення операційної діяльності) або 974 (для забезпечення неопераційної діяльності).

Типові проведення з обліку операцій з реалізації запасів покупцям-нерезидентам наведено в таблиці 1.5. Зокрема, наведено приклад обліку операцій з надання нерезидентам послуг за місцем постачання на митній території України.

Таблиця 1.5 – Типові проведення з обліку операцій з надання послуг нерезидентам

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Відображено надання послуг нерезиденту	362	703
2	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ	703	641/ПДВ
3	Списано собівартість послуг	903	23
4	Віднесено на фінансовий результат:		
	- дохід від реалізації	703	791
	- собівартість наданих послуг	791	903
7	Відображено курсову різницю щодо заборгованості	362	714
8	Отримано від нерезидента оплату за надані послуги	314	362
9	Відображено курсову різницю щодо монетарної	945	362

	заборгованості на дату її погашення		
--	-------------------------------------	--	--

Підприємство в ході діяльності може мати короткострокову дебіторську заборгованість, яка не пов'язана з реалізацією продукції, товарів, робіт і послуг. Для її відображення у обліку передбачено рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами», який налічує 7 субрахунків. За дебетом цього рахунку відображається створення дебіторської заборгованості, за кредитом – її погашення або списання, залишок означає дебіторську заборгованість на початок або кінець місяця. Розрахунки з різними дебіторами аналітично обліковуються за кожним дебітором, видами боргу, умовами їх виникнення та погашення, а за позиками членам кредитної спілки – розрізі членів спілки відповідно. Регістром аналітичного обліку розрахунків з іншими дебіторами є відомість № 3.2, а синтетичного обліку – журнал № 3.

Для відображення у обліку довгострокової дебіторської заборгованості визначено рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», який налічує наступні субрахунки:

- 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду»;
- 182 «Довгострокові векселі одержані»;
- 183 «Інша дебіторська заборгованість».

Зауважимо, що за дебетом означених субрахунків рахунку 18 відображається виникнення (збільшення) довгострокової дебіторської заборгованості, а за кредитом – її погашення (списання). Залишок на цьому рахунку означає наявність довгострокової дебіторської заборгованості на початок чи кінець місяця і відображається у структурі активу Балансу за рядком 1040. Зокрема, на субрахунку 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду» відображаються чисті інвестиції орендодавця у фінансову оренду активів. Облік векселів, одержаних у забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості підприємства ведеться на субрахунку 182 «Довгострокові векселі одержані». На субрахунку 183 «Інша дебіторська заборгованість» відбиватиметься довгострокова дебіторська

заборгованість, яка не знайшла свого відображення на інших субрахунках рахунка 18, приміром рахунки довгострокових позик працівникам тощо.

Нарахування платежів за фінансовою орендою здійснюються на підставі договору оренди, акту приймання-передачі основних засобів та перерахування довгострокової заборгованості на поточний рахунок. Отримані довгострокові векселі – це переказний вексель, переказна квитанція, ваучер на податок на прибуток, виписки з банку тощо. Підприємство може видати позику, якщо це передбачено установчим договором або статутом товариства та за наявності належним чином підготовлених документів. Позику повинна бути оформлена в письмовій формі. Обов'язковими елементами договору мають бути:

- предмет договору;
- розмір і спосіб видачі позики;
- строк емісії;
- порядок повернення;
- відповідальність сторін та юридичні реквізити сторін.

Позики також видаються готівкою. Довгострокова дебіторська заборгованість у розрізі аналітики обліковується за всіма дебіторами відповідно до виду заборгованості, умов, на яких вона виникла та погашена. У синтетичному обліку за рахунком 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи» здійснюється у графі 2 Журналу 4.

Основні бухгалтерські проведення з обліку довгострокової дебіторської заборгованості подані у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6 – Типові проведення обліку довгострокової дебіторської заборгованості

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Видно довгострокову позику працівнику підприємства	183	301 (311)
2	Надано у фінансову оренду ОЗ, нематеріальні активи та інші необоротні активи	181	746 (719, 712)

3	Надано фінансову допомогу іншому підприємству строком погашення більше, ніж 12 місяців	183	311
4	Переведена до складу поточної довгострокова дебіторська заборгованість (за умови, що до її погашення залишається менше 12 місяців)	377	18
5	Списана довгострокова безнадійна заборгованість	977	18

Для відображення у обліку резерву сумнівних боргів використовується рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів». Резерв сумнівної дебіторської заборгованості коригує дебіторську заборгованість за товари, роботи та послуги до чистої вартості реалізації та дозволяє суб'єкту господарювання продемонструвати не можливість стягнення відповідної суми з боржників. За кредитом рахунку 38 фіксується створення резерву, а по дебету – списання сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Аналітичний облік на даному рахунку ведеться або у розрізі боржників, або за термінами непогашення боржниками цих заборгованостей. Операції з нарахування і використання резерву сумнівних боргів знаходять своє узагальнення у журналі № 3.

Основні бухгалтерські записи з обліку безнадійної заборгованості та резерву сумнівних боргів наведені у таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 – Типові проведення обліку резерву сумнівних боргів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Нараховано резерв сумнівних боргів	944	38
2	Списана безнадійна дебіторська заборгованість за рахунок резерву сумнівних боргів	38	36
3	Списана сума дебіторської заборгованості, що перевищує розмір резерву сумнівних боргів	944	36
4	Відображено списану дебіторську заборгованість на позабалансовому рахунку	071	
5	Відображено суму відшкодування раніше списаної дебіторської заборгованості	36	716
6	Списано суму дебіторської заборгованості з позабалансового рахунку		071
7	Відображено погашення заборгованості дебітором	301, 311	361

Бухгалтерський облік базується на первинній інформації, тому важливо, щоб усі господарські операції всередині компанії в рамках комерційної, фінансової та господарської діяльності були документально оформлені.

Первинні документи формуються та складаються під час операції та, якщо це неможливо, відразу після завершення операції. Відомості, що містяться в первинних документах, прийнятих до обліку, упорядковуються на рахунках бухгалтерського обліку в регістрах синтетичного та аналітичного обліку шляхом їх подвійного запису на взаємопов'язаних рахунках. Господарські операції відображаються в бухгалтерському обліку в тому звітному періоді, в якому вони були завершені. Розрахунки з покупцями та клієнтами здійснюються на підставі господарських договорів та первинних документів, що засвідчують факт здійснення господарської операції. Завданням організації документального оформлення цих операцій є планування записів з конкретними виконавцями, з датами вилучення та підшивки. Також показано, як здійснюється документообіг розрахунків із замовниками та клієнтами на досліджуваному підприємстві [24].

Основним юридичним документом з продажу продукції (товарів) є договір купівлі-продажу, який містить відомості про умови поставки, вимоги до якості продукції, умови оплати, відповідальність сторін за невиконання умов договору. контракт тощо. У разі одноразової поставки або відпуску товарів у незначних кількостях товар може бути проданий без укладання письмового договору на підставі виставлених рахунків-фактур. Договір – це угода двох або більше сторін про створення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків. Договір купівлі-продажу – це найпоширеніший вид договору, за яким продавець зобов'язується передати покупцеві майно, а покупець зобов'язується прийняти майно і сплатити за нього певну суму. При реалізації продукції (товарів), робіт, послуг видається відповідний первинний документ.

До первинних документів, що підтверджують виникнення дебіторської та дебіторської заборгованості, належать рахунки-фактури, накладні, рахунки-фактури, коносаменти, податкові накладні, декларації митної вартості тощо.

Для транспортування, отримання та доставки матеріальних цінностей від постачальника до замовника використовується такий бухгалтерський документ, як накладна. Вказується перелік товарів, кількість і ціна, за якою вони поставляються покупцеві, вага, відомості про покупця та постачальника, дата, підписи. Товарно-транспортна накладна є стандартним документом.

Рахунок-фактура – документ, що видається продавцем покупцеві, що підтверджує фактичну поставку та ціну товару. Його можна використовувати лише для податкового обліку ПДВ. Такий документ стає на користь прийняття покупцем сум ПДВ, поданих продавцем до відрахування.

Окремим документом, що складається між замовником і підрядником під час приймання-передачі наданої роботи або послуги, є акт приймання наданих робіт і послуг. У ньому перераховуються надані послуги та виконані роботи, фіксується тривалість та вартість виконання. Цим актом Виконавець зобов'язаний звітувати перед Замовником про виконану роботу. Бланк названого правочину складається у двох примірниках: перший залишається у виконавця після його підписання сторонами; а другий залишається у замовника.

Єдиної форми права немає, тому кожна компанія розробляє власний.

Акт приймання робіт та наданих послуг нумерується із зазначенням дати завершення робіт, повного найменування замовника та підрядника, матеріалів, виконаних робіт та витрат. Акт повинен бути підписаний обома сторонами та скріплений печаткою про законність правочину. Одержання права на податковий кредит з ПДВ і нарахування податкових зобов'язань можливе за наявності сформованої податкової накладної. Це значущий документ для осіб, які зареєстровані платниками ПДВ. Цей документ

видається при продажі товару за кожен день. В електронній формі податкова накладна та додатки до неї завіряються електронним підписом з дотриманням умов, визначених законодавством. Усі податкові накладні вносяться до Єдиного реєстру податкових накладних.

Облік руху товарно-матеріальних цінностей і платежі за доставку включаються в товарно-транспортній накладній. ТТН видається відправником для кожної поїздки. Цей документ заповнюється бухгалтером продавця, покупця, перевізника і продавця. Форма ТТН більше не є формою суворої звітності, тому постачальник може створювати колонки, які він вважає необхідними. ТТН видається у чотирьох примірниках:

перший – опис товару залишається у відправника;

другий з підписом і печаткою вантажовідправника залишається у водія і передається вантажоодержувачу після здавання вантажу;

третя – підстава для розрахунків з підписом і печаткою вантажоодержувача;

четвертий – з підписом та печаткою вантажоодержувача, що додається до паспорта водія та враховується при нарахуванні йому заробітної плати.

Поставка товару або певних матеріальних цінностей від продавця до покупця фіксується в товарній накладній. Вказують в цьому документі назву, кількість, ціну, вартість та суму ПДВ товару. Необхідно надати реквізити сторін, підписи та печатки. Видається в двох примірниках, при цьому один залишається у постачальника, а другий у покупця [25].

До первинних документів, що підтверджують погашення заборгованості, належать виписки з банку, платіжні доручення, касові чеки, виконані роботи, послуги тощо.

Погашення заборгованості підтверджується банківським платіжним дорученням або чеком на перерахування надісланого касового чека покупцеві або переказу з поточного рахунку покупця на рахунок постачальника. Виписка з банку підтверджує здійснення безготівкового розрахунку.

Для того, щоб списати безнадійну заборгованість, необхідно належним чином документально оформити дану операцію. Дебіторська заборгованість, за якою минув строк позовної давності, описана в рішенні керівника підприємства. На сьогодні законом не передбачено конкретної форми такого рішення. При використанні будь-якої форми ми рекомендуємо наводити наступну необхідну інформацію:

- повне найменування, ідентифікаційний та унікальний податковий номер підприємства-боржника, дата та причина виникнення заборгованості;
- повний перелік первинних документів, що підтверджують цей факт;
- дата прийняття рішення про те, що ця заборгованість має відображатися на позабалансовому обліку не менше трьох років з дати списання (або більше) з метою моніторингу можливості стягнення у разі будь-якого погашення змін боргу майно боржника;
- підпис керівника та головного бухгалтера;
- печатка підприємства чи установи.

Підставою для відображення в системі бухгалтерського обліку експорту товарів є: рахунок-фактура (інвойс), CMR або морська накладна, або авіа накладна, або залізнична накладна (залежно від виду транспорту), а для експорту послуг – Акт надання послуг або інший погоджений сторонами документ. Оскільки експорт за своєю суттю є операцією з реалізації, то для цілей оподаткування постає питання дати визнання доходу, тобто дати, за якою бухгалтер має відобразити здійснену операцію.

Зазвичай акт про надання послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності оформляють двома мовами – українською та мовою країни нерезидента (або англійською). При цьому акти виконаних робіт (наданих послуг), які складені іноземною мовою, мають мати переклад українською мовою. Переклад засвідчується підписом особи, яка здійснила переклад, справжність підпису перекладача засвідчується нотаріально [26].

Акт виконаних робіт (наданих послуг) складається у валюті, в якій мають здійснюватися розрахунки відповідно до контракту, та одночасно в національній валюті.

В свою чергу підприємства ведуть бухгалтерський облік і складають фінансову звітність у національній грошовій одиниці України – гривні.

Сьогодні комп'ютеризація займає одне з провідних місць у розвитку. Відповідно зростає комп'ютеризація бухгалтерського обліку, що сприяє його вдосконаленню. Однак не всі компанії ще мають необхідну кількість комп'ютерів, що ускладнює процес документування господарських операцій, оскільки ручний облік погіршує ефективність і може призвести до випадкового викривлення даних чи інших помилок. [27].

1.3 Методичні аспекти аналізу дебіторської заборгованості підприємства

На сьогоднішній день проблема аналізу дебіторської заборгованості є досить актуальною для підприємств України. Питанням аналізу дебіторської заборгованості присвячені праці Рудика О. Р [2], Боді З. К. та Мертон Р. [7], Дем'яненко М. Д., Кірейцева Г. Г. [9], Сліпченко В.Г. [36], Іванілова О. С. [33], Бірюкова А.О [43] та інші. Аналіз дебіторської заборгованості на підприємствах повинен ґрунтуватися на основних положеннях нормативно-правових актів України, таких як Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIУ [45] та НП(С)БО [22], накази про облікову політику підприємства.

Мета аналізу поточної дебіторської заборгованості – оцінювання рівня, структури дебіторської заборгованості, ефективності інвестування в

дебіторську заборгованість фінансових засобів, визначення фактично непогашеної заборгованості за попередні періоди. Джерелом аналізування дебіторської заборгованості є баланс підприємства, примітки до фінансових звітів, дані аналітичного та синтетичного обліку, нормативно-методичні документи з обліку, інвестування в дебіторську заборгованість фінансових засобів, визначення фактично непогашеної заборгованості за попередні періоди.

Джерелом аналізування дебіторської заборгованості є баланс підприємства, примітки до фінансових звітів, дані аналітичного та синтетичного обліку, нормативно-методичні документи з обліку, інвентаризації, звітності, контролю, внутрішня звітність [46]

Марусяк Н. Л. у свої науковій роботі [40] стверджує, що достовірна оцінка змін стану дебіторської заборгованості здійснюється за відповідною системою показників. Першочергово до них можна віднести коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість:

$$K = \frac{\overline{\overline{\overline{ДЗ}}}}{О} \quad (1.1)$$

де $\overline{\overline{\overline{ДЗ}}}$ - сума дебіторської заборгованості за певний період;

ОА – сума оборотних активів підприємства.

Фінансовий аналіз також виділяє показник обертання дебіторської заборгованості (коефіцієнт оборотності):

$$K_{об.дз.} = \frac{ВР}{\overline{\overline{\overline{ДЗ}}}} \quad (1.2)$$

де ВР – виручка від реалізації за період;

$\overline{\overline{\overline{ДЗ}}}$ - середня величина дебіторської заборгованості за певний період.

Відповідний показник характеризує швидкість обороту інвестованих у дебіторську заборгованість коштів протягом визначеного періоду. Він інформує про те, в скільки разів виручка перевищує середню дебіторську заборгованість.

Цілком виправданим виступає дослідження періоду погашення дебіторської заборгованості:

$$T_{\text{дз.}} = T/K_{\text{об. дз.}} \quad (1.3)$$

де T – тривалість періоду, що аналізується, дні.

Не менш доцільним є проведення аналізу дебіторської заборгованості за строком виникнення та розгляду складу простроченої дебіторської заборгованості, що в свою чергу підрозділяється на сумнівну та безнадійну. Дебіторська заборгованість, строк погашення якої пройшов, визначається простроченою та сумнівною. Відповідний пункт є прописаним відповідно до облікової політики підприємства. Саме ці чинники вказують на необхідність проведення аналізу частки сумнівної дебіторської заборгованості:

$$P_{\text{сум.дз.}} = \text{ПДЗ}/\text{ДЗ} \quad (1.4)$$

де ПДЗ – сумнівна дебіторська заборгованість.

Показник характеризує "якість" дебіторської заборгованості, а його зростання свідчить про зниження ліквідності підприємства і зростання ризику.

Крім того доцільним є розрахунок середнього періоду інкасації дебіторської заборгованості, який обчислюють як відношення середнього залишку дебіторської заборгованості в періоді, що аналізується, до одноденної виручки від реалізації в цьому періоді. Він характеризує роль дебіторської заборгованості у фактичній тривалості фінансового та загального операційного циклу підприємства. Тому зменшення цього показника є позитивним для підприємства.

Оцінка реального стану дебіторської заборгованості, тобто оцінка вірогідності повернення визначається за досвідом минулих років та реальних умов. Розрахунок відсотка неповернення боргів проводиться за середніми даними кількох минулих років. Але цей відсоток не можна механічно переносити на аналізований період. Необхідно врахувати, що в сучасних

умовах проявляється тенденція зростання відсотка неповернення заборгованості.

Оскільки не вся дебіторська заборгованість буде погашена, на підприємствах формується резерв сумнівних боргів. Згідно НП(С)БО 10 [22], він визначається за допомогою двох методів:

- виходячи з платоспроможності окремих дебіторів: використовується, якщо підприємство має невелику кількість дебіторів, або якщо підприємство нещодавно утворене. По кожному окремому дебітору визначається відсоток його несплати;

- на підставі періодизації або класифікації дебіторської заборгованості із встановленням коефіцієнту сумнівності для кожної групи. Цей коефіцієнт встановлюється підприємством виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди і визначається за формулою (1.5):

$$K_{\text{сум.}} = \Sigma(\text{ББ}/\text{ДЗ})/n \quad (1.5)$$

де n – кількість місяців в обраному періоді,

ББ – безнадійні борги

Наступним кроком проведення аналізу дебіторської заборгованості виступає визначення суми ефекту, що отриманий від інвестування коштів у дебіторську заборгованість. Саме заради цього суму додаткового прибутку, який отримано від збільшення обсягу реалізації продукції за рахунок надання кредиту зіставляють із сумою додаткових витрат по оформленню кредиту та інкасації боргу, а також прямих фінансових втрат від неповернення боргу покупцями. Даний ефект розраховується за формулою (1.6):

$$E_{\text{дз.}} = П_{\text{дз}} - ПЗ_{\text{дз}} - ФВ_{\text{дз}} \quad (1.6)$$

де $П_{\text{дз}}$ – додатковий прибуток внаслідок збільшення обсягу реалізації за

рахунок надання кредиту;

$ПЗ_{дз}$ – поточні затрати підприємства, пов'язані з організацією кредитування покупців та інкасуванням боргу;

$ФВ_{дз}$ – сума прямих фінансових втрат від неповернення боргу покупцями.

Таким чином рівень реалізації та прибутку і дебіторська заборгованість є пов'язаними, що необхідно враховувати при аналізі дебіторської заборгованості. Якраз результат даного процесу у подальшому лягає в основу розробки кредитної політики підприємства.

Досить показовим при аналізі дебіторської заборгованості є порівняння наявного рівня заборгованості покупців з оптимальним її розміром [47]. Для більш об'єктивного і обґрунтованого висновку про стан дебіторської заборгованості необхідно визначити темп зростання дебіторської заборгованості і порівняти з темпом зростання виручки від реалізації. Якщо темп зростання виручки виявиться більшим за темп зростання дебіторської заборгованості, то це буде свідчити про покращення умов роботи з клієнтами або про підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства. Якщо ж навпаки – про погіршення розрахункової дисципліни або зниження попиту на продукцію підприємства. Проте ґрунтовний аналіз стану дебіторської заборгованості неможливий без порівняння її з рівнем кредиторської заборгованості на підприємстві. Фінансові служби підприємства мають постійно стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і потребує залучення додаткових коштів, а перевищення кредиторської заборгованості може призвести до неплатоспроможності підприємства.

Важливим напрямком в управлінні дебіторською заборгованістю є оцінювання тенденцій управління дебіторською заборгованістю, грошовими коштами та їх еквівалентами і поточними фінансовими інвестиціями, що дає змогу кількісно (в балах) визначити рівень управління дебіторською

заборгованістю. При здійсненні бальної оцінки порівняння окремі значення передбачають використання двох рівнів оцінки. Перший рівень оцінки дає можливість порівняти показники за певний період, другий – визначити бальну оцінку двох показників з урахуванням тенденцій в їх змінах [48].

Під економічним факторним аналізом розуміється поступовий перехід від вихідної факторної системи до результуючої факторної системи, розкриття повного набору кількісно вимірюваних факторів, зміна яких впливає на зміну результуючого показника. Сутність методів факторного аналізу полягає в оцінці впливу факторів на результуючий показник, для чого виділяють фактори, що визначають рівень аналізованого показника, встановлюють функціональну залежність між показником і виділеними факторами, вимірюють вплив зміни кожного фактора на зміну аналізованого показника [49].

Сутність методу ланцюгових підстановок полягає в тому, що у вихідну базову формулу для визначення результуючого показника підставляється звітне значення першого досліджуваного фактора. Отриманий результат порівнюється з базовим значенням результуючого показника, і це дає оцінку впливу першого фактора. Далі в отриману формулу розрахунку підставляється звітне значення наступного досліджуваного фактора. Порівняння отриманого результату з попереднім дає оцінку впливу другого фактору. Процедура повторюється до тих пір, поки у вихідну базову формулу не буде підставлено фактичне значення останнього з факторів, введених у модель. При використанні методу ланцюгових підстановок результати багато в чому залежать від послідовності підстановки чинників. Існує правило: спочатку оцінюється вплив кількісних факторів, що характеризують вплив екстенсивності, а потім – якісних факторів, що характеризують вплив інтенсивності. Саме на якісні фактори лягає весь нерозкладний залишок [50].

Висновки до розділу 1

1. Досліджено, що дебіторська виникає між контрагентами у процесі

виконання договірних відносин та в ході розрахункових операцій та є абсолютно нормальним процесом для будь-якого підприємства.

2. Було визначено, що методології обліку дебіторської заборгованості присвячено ряд національних стандартів, зокрема, НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти», НП(С)БО 15 «Дохід», НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності. Крім того, оцінка, визнання та методи обліку дебіторської заборгованості визначаються в ряді міжнародних стандартів, зокрема: в МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації», МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» та МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка».

3. Було доведено важливе значення облікової політики, як засобу, що дає можливість поєднувати державне регулювання та власну ініціативу підприємства щодо питань обліку дебіторської заборгованості. Від правильно сформованої облікової політики залежить не лише ефективність обліку, а і управління господарською діяльністю підприємства в цілому.

4. Уміння орієнтуватися серед різних нормативно-правових актів, що часто суперечать один одному, сприяє організації якісного бухгалтерського обліку, а також своєчасному здійсненню аналізу дебіторської заборгованості. Такі дії сприяють підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень на підприємстві як підґрунтя безперервності його діяльності.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»

2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи було обрано Товариство з обмеженою відповідальністю «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК».

Підприємство розташовується у Соснівському районі міста Черкаси, за адресою вулиця Сержанта Волкова, будинок 66.

Датою заснування підприємства ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» вважають дату занесення його до Єдиного державного реєстру юридичних осіб – 13 квітня 2015 року.

Основним видом діяльності підприємства є вантажні перевезення автомобільним транспортом. Крім цього, підприємство здійснює допоміжні види діяльності:

- 16.10 Лісопильне та стругальне виробництво.
- 16.29 Виготовлення виробів з деревини, корка, соломи та рослинних матеріалів для плетіння.
- 45.32 Роздрібна торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів.
- 46.90 Неспеціалізована оптова торгівля.

Головною метою створення підприємства ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» є отримання прибутку, шляхом досягнення якнайбільшого економічного ефекту від надання послуг та продажу товарів, які зазначені у Статуті підприємства і не суперечать законам та нормативним актам України.

Майно Товариства складається з обігових засобів та основних фондів, які знаходяться на балансі Товариства і є його виключною власністю. Майно перебуває у абсолютному розпорядженні керівництва підприємства і не підлягає вилученню.

Основними джерелами формування майна Товариства виступають:

- грошові та матеріальні внески засновників підприємства, як вкладення до статутного капіталу;
- дохід отриманий в результаті реалізації продукції, надання послуг чи виконання різних видів робіт;
- кошти отримані в кредит від банку або інших кредиторів;
- майно передане від благодійних організацій та в якості подарунків;
- інше майно, набуте підприємством у процесі здійснення його

діяльності.

Розмір статутного капіталу підприємства становить 10 000 грн. Також, керівництвом підприємства, було ухвалено рішення про створення резервного капіталу, який слугуватиме для покриття збитків. Розмір резервного капіталу становить 25% від загальної суми статутного капіталу.

Організаційна структура підприємства «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» є досить простою, і в повній мірі відображена на рисунку 2.1.

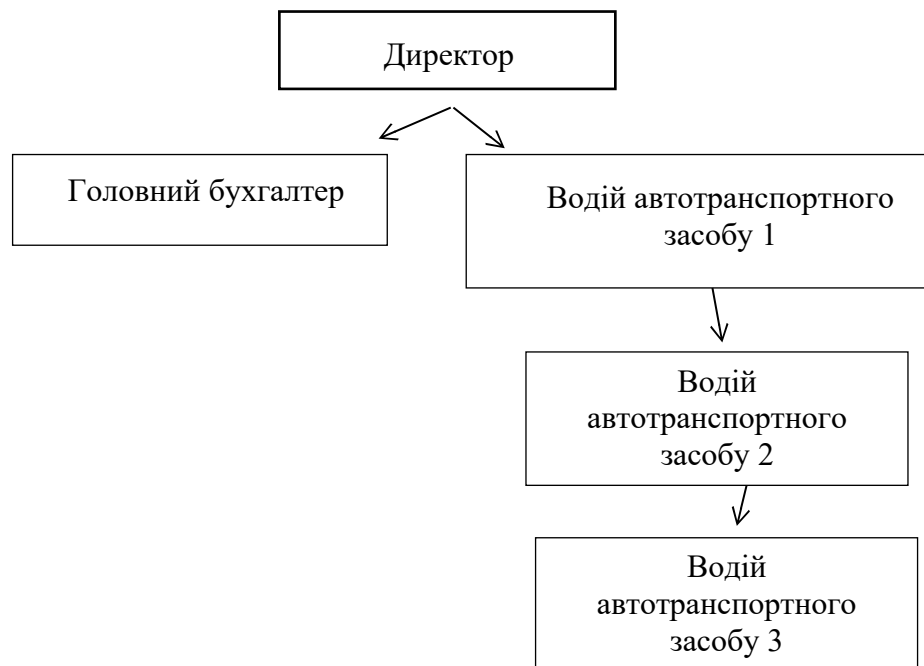

Рис. 2.1. – Організаційна структура ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»

Як бачимо, з нижче наведеного рисунка, функція управління підприємством покладена на директора. До його обов'язків входить:

- управління процесами, які відбуваються всередині підприємства;
- здійснення контролю за успішним виконанням працівниками поставлених цілей і завдань;
- правильна організація роботи підлеглих;
- прийняття рішень та вирішення питань, які знаходяться в межах його компетенції. [11, с. 315]

Другою особою Товариства є бухгалтер в особі Головного бухгалтера. Оскільки Товариство з обмеженою відповідальністю «БАМ ТРАНС

ЛОГІСТИК» виступає суб'єктом малого підприємництва, то бухгалтерський облік на ньому здійснюється одним бухгалтером за спрощеною фінансовою звітністю.

Бухгалтер на підприємстві відповідає за виконання завдань, пов'язаних з фінансовим благополуччям Товариства. Основним його завданням є:

- організація бухгалтерського обліку на підприємстві згідно з нормами та вимогами чинного законодавства;
- розробка облікової політики та створення робочого плану рахунків;
- складання фінансової та бухгалтерської звітності;
- здійснення обліку цінностей та майна підприємства тощо;
- відображення на рахунках бухгалтерського обліку змісту господарських операцій;
- проведення інвентаризації. [5, с. 608]

Для того, щоб в повній мірі охарактеризувати ефективність здійснюваної господарської діяльності Товариством з обмеженою відповідальністю «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» та оцінити її результативність необхідно розглянути та проаналізувати основні показники та результати фінансових операцій підприємства (табл.2.1).

Розрахунок проводимо на основі Балансу та Звіту про фінансові результати підприємства за 2019-2021 роки.

Таблиця 2.1 – Аналіз фінансово-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2019-2021 роки

№	Показник	2019	2020	2021	Відхилення			
					2020/2019 (+/-)	2020/19 (%)	2021/2020 (+/-)	2021/20 (%)
1.	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) тис. грн	4 990,7	7 902,0	9 934,4	+2 911,3	58,3	+2 032,4	25,7
2.	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) тис. грн	4 964,7	7 555,6	9 745,9	+2 590,9	52,2	+2 190,3	29,0
3.	Середньоспискова	4	5	5	+1	25,0	0	0

	чисельність працюючих, чол.							
4.	Продуктивність праці тис. грн/чол	1 247,7	1 580,4	1 786,9	+332,7	26,7	+206,5	13,1
5.	Фонд оплати праці, тис. грн	201,1	267,8	311,1	+66,7	33,2	+43,3	16,2
6.	Середньомісячна зарплата, тис. грн	4,2	4,5	5,2	+0,3	6,2	+0,7	15,6
7.	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	425,9	533,9	578,0	+108	25,4	+44,1	8,3
8.	Фондовіддача, тис. грн	11,7	14,8	17,2	+3,1	26,5	+2,4	16,2
9.	Середньорічні залишки оборотних засобів, тис. грн	1 079,9	1 599,5	1896,2	+519,6	48,1	+296,7	18,5
10.	Коефіцієнт обороту, обороти	7,3	6,5	7,8	-0,8	-10,9	+1,3	20,0
11.	Тривалість одного обороту, днів	49,3	55,4	46,1	+6,1	12,4	-9,3	-16,8
12.	Чистий прибуток, тис. грн	21,3	26,2	31,2	+4,9	23,0	+5	19,8
13.	Рентабельність реалізованої продукції, %	0,43	0,33	0,31	-0,1	-	-0,02	-
14.	Рентабельність продажу, %	0,43	0,33	0,58	-0,1	-	0,25	-
15.	Рентабельність підприємства, %	-0,43	-3,47	0,1	-3,04	-	-3,37	-

Отже, розглянувши показники фінансово-господарської діяльності підприємства «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за період 2019-2021 років, можна зробити такі висновки:

Сума чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) зростала протягом аналізованого періоду. Так, за період з 2019 по 2020 рік розмір доходу збільшився на 58,3%, що у абсолютному вираженні становить 2 911,3 тис. грн. У 2021 році сума доходу зросла ще на 25,7% і на кінець періоду склала 9 934,4 тис. грн.

Показник собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг) також збільшувався з кожним роком. Станом на 2021 рік його сума становила 9 745, 9 тис. грн., що на 96,3% більше, ніж за аналогічний період 2019 року і на 29% більше за 2020 рік.

Середньоспискова чисельність працюючих майже не зазнала змін. У 2020 році кількість працюючих осіб зросла на 1 особу, порівняно з 2019, а у 2021 році їх кількість залишилася незмінною – 5 осіб.

Продуктивність праці у 2020 році зросла на 26,7% у порівнянні з попереднім, що може бути пов'язано з ростом кількості працюючих. Проте, у 2021 році, не дивлячись на сталість кількості працівників, показник продуктивності праці знову зріс на 13,1%, що в цілому позитивно характеризує діяльність робітників підприємства.

Фонд оплати праці у 2021 році зріс на 110 тис. грн., тобто майже на 55% у порівнянні з 2019. Це пов'язано перш за все, із ростом мінімальної заробітної плати, а також, із збільшенням штабу працівників та підвищенням рівня їх продуктивності.

Середньомісячна заробітна плата у 2020 році зросла на 0,3 тис. грн. порівняно з 2019 роком, та на 0,7 тис. грн. у 2021.

Показник середньорічної вартості основних засобів протягом 2019-2020 року збільшився на 108 тис. грн, або ж на 25,4%, у 2020-2021 роках сума зросла на 44,1 тис. грн., тобто на 8,3%. Таке зростання показує, що підприємство ефективно розпоряджається своїми основними засобами, що в подальшому позитивно вплине на його діяльність в цілому.

Коефіцієнт фондівддачі, який показує наскільки ефективно підприємство користується своїми основними фондами, зростав протягом всього періоду, що позитивно характеризує політику підприємства у частині використання основних засобів. Станом на грудень 2021 року показник фондівддачі склав 17,2 тис. грн., що на 16,2% більше, ніж за аналогічний період попереднього року.

Сума середньорічних залишків оборотних коштів мала значний ріст, а саме, на 519,6 тис. грн. у 2020 році, порівняно з 2019. У 2021 році, теж спостерігаємо ріст на 18,5%, тобто на 296,7 тис. грн. у абсолютному вираженні.

Коефіцієнт обороту, який характеризує ефективність використання підприємством оборотних коштів, в цілому за аналізований період зріс. У 2020 році, значення коефіцієнта знизилося на 0,8 оборотів порівняно з 2019, але вже у 2021 спостерігаємо його ріст на 1,3, що в сумі дає значення показника 7,8 оборотів.

Показник тривалості обороту коливався протягом періоду, оскільки його значення на пряму залежить від попереднього показника. Так, у 2020 році тривалість обороту становила 55,4 дні, що на 6,1 день більше, ніж за 2019 рік. У 2021 році тривалість обороту склала 46,1 день.

Чистий прибуток підприємства збільшувався протягом трьох років. Загалом, за період з 2019 по 2021 рік, його сума зросла на 9,9 тис. грн., що у відсотковому вираженні становить 46,5%.

Рентабельність реалізованої продукції мала чітку тенденцію до зменшення. Так, у 2019 році показник становив 0,43%, у 2020 він зменшився до 0,33% і у 2021, до 0,31%. Це негативно впливає на діяльність підприємства, оскільки воно не в змозі ефективно реалізувати свою продукцію, що в подальшому може призвести до значного зменшення виручки від здійснення операційної діяльності.

Показник рентабельності підприємства, який в цілому характеризує ефективність від здійснюваної підприємством діяльності, у 2018-2019 роках має від'ємні значення, що негативно характеризує фінансову діяльність підприємства. У 2021 році показник становив 0,1%.

Щоб повністю охарактеризувати діяльність Товариства з обмеженою відповідальністю «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» проаналізуємо динаміку зміни показників платоспроможності та фінансової стійкості підприємства за 2019-2021 роки.

Таблиця 2.2 – Аналіз динаміки показників платоспроможності та фінансової стійкості підприємства ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2019-2021 роки

№	Показник	Роки	Нормативн	Абсолютне відхилення
---	----------	------	-----------	----------------------

		2019	2020	2021	є значення	2020/2019	2021/2020
1.	Коефіцієнт покриття	0,77	0,77	0,81	>1	0	+0,04
2.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,50	0,67	0,70	0,6 – 0,8	+0,17	+0,03
3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,06	0,006	0,08	0,2– 0,25	-0,594	+0,074
4.	Коефіцієнт автономії	0,04	0,03	0,06	>0,5	-0,01	+0,03
5.	Коефіцієнт фінансування	0,04	0,03	0,04	0,67–1,5	-0,01	+0,01
6.	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами підприємства	-0,84	-2,17	-1,47	>0,5	-1,33	-0,7
7.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-5,7	-8,45	-6,51	>0,1	-2,75	-1,94
8.	Чистий оборотний капітал	-393,9	-540,8	-561,0	Збільшення	-146,9	-20,2
9.	Рентабельність	-0,43	-3,47	0,1	–	-3,04	+3,57
10.	Рентабельність реалізації	0,43	0,33	0,52	–	-0,1	+0,19
11.	Рентабельність власного капіталу	0,36	0,39	0,42	–	+0,03	+0,03

Проаналізувавши динаміку зміни показників платоспроможності та фінансової стійкості підприємства можна дійти таких висновків:

Коефіцієнт покриття, який показує загальний рівень ліквідності активів підприємства знаходяться за межею нормативного значення, з чого можна зробити висновок, що підприємство володіє не значним обсягом вільних коштів. Загалом протягом аналізованого періоду значення цього показника зросло на 0,04% і у 2021 році становило 0,81.

Коефіцієнт швидкої ліквідності, характеризує її спроможність погасити короткострокові зобов'язання з допомогою високоліквідних активів. У 2020 році цей коефіцієнт збільшився порівняно з 2019 на 0,17. У 2020 році він зріс і склав 0,70. Тобто, він відповідає нормативному значенню, з чого можна зрозуміти, що в розпорядженні підприємства є достатня кількість високоліквідних активів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує спроможність підприємства в найшвидші строки покрити свою короткострокову заборгованість. Оскільки показник абсолютної ліквідності знаходиться поза межами нормативних значень, і у 2021 році він склав 0,08, що лише на 0,074 більше ніж у 2020 році, можна сказати, що підприємство не може погасити свої короткострокові боргові зобов'язання.

Коефіцієнт автономії показує частину власного капіталу у загальній вартості майна. Показники підприємства за аналізований період не відповідають нормативному значенню, з чого можна зробити висновок, що підприємство недостатньо забезпечено власними коштами.

Коефіцієнт фінансування не змінювався протягом 2019-2020 років і становив 0,04, але у 2021 році зменшився до 0,03. Оскільки коефіцієнт знаходиться поза межами нормативних значень, то можна зробити висновок, що підприємство має значну кількість фінансових ризиків, а також це говорить про малу спроможність підприємства покривати свої довгострокові зобов'язання.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами характеризує загальний рівень стійкості підприємства. Нормативне значення показника має бути вище 0,5. Як бачимо, з представленого аналізу на підприємстві «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» цей коефіцієнт значно нижчий встановленої норми. Тобто, можна зробити висновок, що підприємство не є стійким. Для вирішення цієї проблеми потрібно працювати над ростом власного капіталу і зменшенням поточних зобов'язань.

Коефіцієнт маневреності знаходиться значно нижче встановленого нормативного значення. У 2021 році цей показник становив -6,51. Для збільшення значення коефіцієнта, підприємству необхідно активно нарощувати власні ресурси, щоб у подальшому збільшити суму власних обігових коштів.

Рентабельність підприємства у період з 2019 по 2021 роки набувала від'ємних значень. Це означає, що з кожної вкладеної грошової одиниці підприємство отримувало збиток.

Рентабельність реалізації у 2019 році зменшилася на 0,1% у порівнянні з попереднім роком. У 2021 році рентабельність реалізації становила 0,52%. Загалом цей показник знаходиться на низькому рівні і свідчить про наявність на підприємстві проблем з процесом управління витратами.

Рентабельність власного капіталу у 2019 році становила 0,36 %. У 2020 році вона зменшилася на 0,19% і склала 0,17%. Це негативно позначилося на діяльності підприємства, оскільки прибутковість у відношенні до власного капіталу зменшилась. У 2021 році рентабельність зростала і на кінець періоду склала 0,42%.

Отже, розглянувши організаційно-економічну характеристику підприємства ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» можна зробити висновок, що підприємство є суб'єктом малого підприємництва, який здійснює свою діяльність у сфері вантажних перевезень автомобільним транспортом. Відповідно до проведеного аналізу фінансово-господарської діяльності та економічних показників, можна сказати, що підприємство здатне самостійно вести успішну діяльність забезпечуючи при цьому свою ліквідність. Про це свідчить приріст показників валового прибутку та чистого прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Проте, варто зазначити, що показники фінансової стійкості та платоспроможності підприємства не мають позитивної тенденції до зростання, а деякі з них, знаходяться за межами нормативних значень. В подальшому, це може призвести до погіршення фінансових результатів діяльності підприємства і до його ліквідації в майбутньому.

2.2 Аналіз стану дебіторської заборгованості підприємства ТОВ

«БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»

Функціонування кожного господарюючого суб'єкта направлена на задоволення потреб громадян, що досягається придбанням та реалізацією потрібних цінностей. В сьогоденних умовах такі операції проводяться на умовах попередньої чи післяплати. Проте утворення дебіторської заборгованості часто пов'язане із процесами купівлі товарів, робіт, послуг при умові авансової оплати чи їх реалізації із наступною оплатою. Реалізація виробів або послуг на умовах послідувочої оплати вимагає особливо ретельної уваги до організації бухгалтерського обліку таких операцій, а точніше контроль стану і вчасності одержання грошових коштів в рахунок покриття дебіторської заборгованості в системі менеджменту компанії. В сьогоденних умовах в Україні багато суб'єктів господарювання перебувають у скрутному становищі, маючи досить велику проблему не платежів. Однією із основних умов підтримки потрібного ступеня ліквідності та платоспроможності компаній, які працюють на ринку, виступає ефективний менеджмент дебіторської заборгованості.

Сучасні умови ведення бізнесу потребують вирішення цілого списку облікових проблем. Зокрема, таких як «теоретичні та методичні аспекти класифікації і висвітлення заборгованості у системі рахунків бухгалтерського обліку, визначення заборгованості та бухгалтерського до Порядку; як складової частини бухгалтерський поняття обліку простроченої і безнадійної дебіторської фінансування. аналіз заборгованості та автоматизація взаєморозрахунків» [39].

Методика обліку дебіторської заборгованості наведена на рис. 2.2.

Рис. 2.2 – Методика обліку дебіторської заборгованості [39]

В ході відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку компанії необхідно зважати на той факт, що перелік рахунків в Плані рахунків не є вичерпним. Впровадження додаткових субрахунків господарюючий суб'єкт може здійснювати самостійно, зважаючи на потреби управління, контролю і аналізу дебіторської заборгованості, при цьому зберігаючи коди (номери) субрахунків Плану рахунків.

Особливої уваги заслуговує порядок відображення в обліку процедури списання простроченої дебіторської заборгованості, так як існує прямий взаємозв'язок між списанням такої заборгованості та утворенням бази, що

підлягає оподаткуванню податком на прибуток. Вірне та своєчасне списання дебіторської заборгованості широко впливає на формування фінансових результатів функціонування установ. З метою узагальнення відомостей щодо поточної і довгострокової дебіторської заборгованості організації в обліку користуються рахунками 1 класу «Необоротні активи» і 3 класу «Кошти розрахунки та інші активи».

На основі ознайомлення з дослідженнями щодо порядку організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості в ході керування установою можна зробити висновки стосовно їх змісту в структурі оборотних активів і грошових коштів [48].

У Наказі «Про облікову політику» ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» зазначено, що «дебіторська заборгованість торговельна дебіторська заборгованість та інша дебіторська заборгованість з фіксованими платежами, або платежами, які можна визначити, які не мають котирування на активному ринку, класифікуються як фінансовий актив категорії «позики та дебіторська заборгованість». Дебіторська заборгованість утримується для отримання платежів від дебіторів, а отже, утримується до погашення, як і вимагається для обліку за амортизованою вартістю. Критерій договірних грошових потоків покликаний запобігти обліку за амортизованою вартістю більш складних фінансових інструментів, які містять характеристики, які не притаманні простим борговим інструментам і які наражають Товариство на ризики, відмінні від лише простих відсоткових ставок та кредитного ризику» [49].

Для торговельної дебіторської заборгованості Товариство використовує параграф Б5.5.35 стандарту МСФЗ 9, який передбачає «спрощений підхід і дозволяє використання матриці резервування (provision matrix), за якою резерви на покриття збитків розраховуються щодо дебіторської заборгованості, суми якої розподіляються за різними строками утворення заборгованості та прострочення платежів. При цьому коефіцієнти дефолту і, відповідно, резерв під збитки як відсоток від залишку заборгованості зростають у міру збільшення періоду прострочення платежів» [50]. Вихідними даними для матриць резервування Товариство використовує історичні дані щодо прострочення платежів та списання безнадійної заборгованості. Розрахунку відсотків резервування в матрицях, залежить від наявності та якості історичних даних.

Методи, що використовує Товариство, включають:

- аналіз в розрізі окремих балансів. Цей підхід відслідковує динаміку погашення кожного окремого балансу дебіторської заборгованості, як правило, в розрізі окремих інвойсів, а потім усереднює отриману статистику неплатежів;
- вінтажний аналіз, який відслідковує історію прострочення та списання дебіторської заборгованості, що виникла від продажів за певний період. Застосування цього підходу вимагає наявності даних про статус прострочення дебіторської заборгованості, що виникла у певному періоді, у всі наступні періоди;
- аналіз змін статусу прострочення загального балансу дебіторської заборгованості на кінець кожного періоду в розрізі строків прострочення, але незалежно від періоду виникнення.

МСФЗ 9 вимагає «враховувати прогнозні дані, а не лише історичні» [50]. До матриць резервування, розрахованих на історичних даних. Товариство застосував додаткові коригування, щоб відобразити очікувані зміни в якості погашення дебіторської заборгованості порівняно з історичними даними. «Резерв на покриття збитків від знецінення дебіторської заборгованості - резерв на покриття збитків від знецінення дебіторської заборгованості базується на оцінці Товариством можливості зібрати дебіторську заборгованість у конкретних клієнтів. Якщо погіршення кредитоспроможності основних клієнтів або фактичне невиконання їхніх зобов'язань перевищують припустимі оцінки, то фактичні результати можуть відрізнятися від таких оцінок» [49].

Якщо Товариство визначить, що не існує об'єктивних свідчень виникнення знецінення для конкретно оціненої дебіторської заборгованості, незалежно від її розміру, вона включає дану дебіторську заборгованість у групу дебіторської заборгованості з аналогічними характеристиками кредитного ризику та здійснює їхню колективну оцінку на предмет знецінення.

Для цілей колективної оцінки на предмет знецінення дебіторська заборгованість групується на основі аналогічних характеристик кредитного ризику. Ці характеристики важливі для оцінки майбутніх потоків грошових коштів для груп таких активів і вказують на здатність дебіторів сплатити всю суму заборгованості відповідно до умов договору відносно активів, оцінка яких здійснюється.

Майбутні потоки грошових коштів із групи дебіторської заборгованості, колективна оцінка на предмет знецінення якої здійснюється, оцінюються на основі руху грошових коштів від активів відповідно до договору та досвіду керівництва стосовно врегулювання заборгованості, яка виникла в результаті минулих подій, та успіху при поверненні сум заборгованості. У минулий досвід вносяться коригування на основі поточної інформації в результаті спостережень для відображення впливу поточних умов, які не зробили впливу на минулі періоди.

З метою узагальнення даних щодо поточної та довгострокової дебіторської заборгованості організації в обліку користуються рахунками I класу «Необоротні активи» і класу 3 «Кошти розрахунки та інші активи» (табл. 2.3)

Згідно із Інструкцією про застосування рахунків бухгалтерського обліку «за дебетом рахунку 18 відображається виникнення (збільшення) довгострокової дебіторської заборгованості та одержання інших необоротних активів, за кредитом — погашення (списання) довгострокової дебіторської заборгованості та вибуття інших необоротних активів.

Рахунок активний, балансовий, сальдо відображається в першому розділі активу балансу в складі необоротних активів» [33]. Субрахунки до рахунку 18 наведені на рис. 2.3.

Таблиця 2.3 – Рахунки обліку дебіторської заборгованості ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»

Рахунок	Призначення рахунку
18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи»	«Облік дебіторської заборгованості фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців з дати балансу» [33]

34 «Короткострокові векселі одержані»	«Облік заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги та за іншими операціями, яка забезпечена векселями» [33]
36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	«Облік розрахунків з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи й послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем, а також узагальнення інформації про розрахунки з учасниками ПФГ» [33]
37 «Розрахунки з різними дебіторами»	«Облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків тощо» [33]
38 «Резерв сумнівних боргів»	«Облік резервів за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої є ризик неповернення» [33]

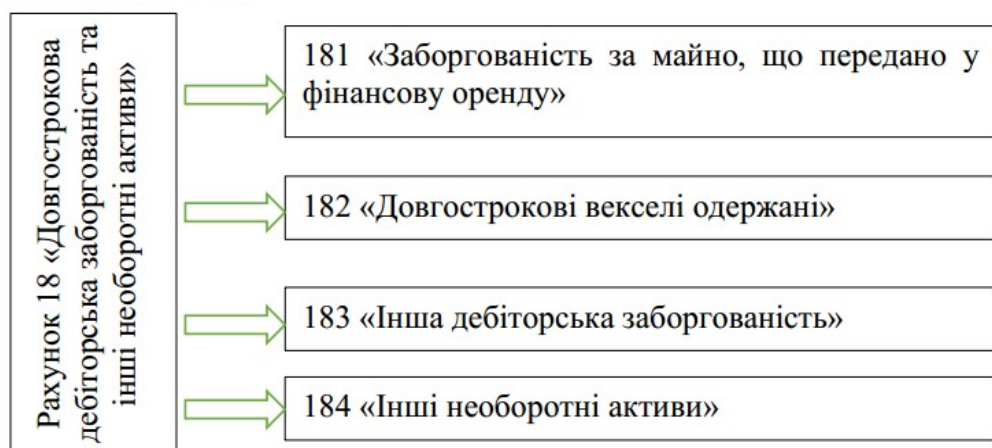

Рис. 2.3 – Синтетичний облік довгострокової дебіторської заборгованості

З метою обліку короткострокових векселів застосовують рахунок 34 «Короткострокові векселі одержані». На величину отриманого векселя проводять записи:

Д-т 34 К-т 36, 37 - отримано вексель за проведені роботи із відстрочкою оплати;

Д-т 31 К-т 34 - надходження коштів в оплату векселя. В ході обліку розрахунків векселями в разі використання

журнальної форми - журнал № 3 та відомість № 3.4.

Облік розрахунків з покупцями і замовниками передбачає використання рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», що «має такі:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ»;
- 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням» [33].

Субрахунок 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» передбачає ведення аналітичного обліку в гривнях і валюті, що визначена в договорі.

Субрахунок 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» передбачає ведення аналітичного обліку в гривнях і валюті, що визначена в договорі. Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками організовується в розрізі кожного покупця і замовника за кожним виставленим до сплати рахунком. Бухгалтерські записи з обліку поточної дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями та замовниками наведено у табл. 2.4, табл. 2.5.

Таблиця 2.4 – Облік поточної дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями та замовниками, заборгованості, яка забезпечена векселями ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»

№з/п	Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума
1	2	3	4	5
Облік поточної заборгованості за розрахунками з покупцями та замовниками				
1	Відображено виконаних робіт, наданих послуг	36	701	12000
2	Одночасно на суму ПДВ	701	641	2000
3	Списано собівартість готової продукції, товарів, робіт, послуг	901	23, 26, 27, 28	7000

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5
4	Погашено дебіторську заборгованість коштами на рахунок в банку	31	361	12000
Облік заборгованості, забезпеченої векселем				
1	Відображено дохід від продажу готової продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг	361	701	12000
2	Одночасно на суму ПДВ	701	641	2000
3	Списано собівартість готової продукції, товарів, послуг	901	23, 26, 27	7000
4	Одержано простий вексель у забезпечення дебіторської заборгованості за продану	34	361	12000
5	Погашено вексель коштами	311	34	12000
Розрахунки з підзвітними особами				
1	Видані грошові кошти із каси під звіт	372	301	4000
2	Придбані ТМЦ за рахунок підзвітних сум	22, 28	372	3500
3	Списані витрати на відрядження	92	372	3500
4	Повернення невитрачених підзвітних сум в касу	301	372	500
5	Утримання неповернутих підзвітних сум із зарплати	66	372	500

Таблиця 2.5 – Облік розрахунків за нарахованими доходами, претензіями, відшкодуванням завданих збитків ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»

№з/п	Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума
Розрахунки за нарахованими доходами				
1	Нараховано до отримання дивідендів	373	73, 74	3000 0
2	Отримано доходи на банківський рахунок	31	373	3000 0
Розрахунки за претензіями				
3	Нараховано штраф контрагенту за невиконання умов договору	374	715	1000
4	Отримано штраф коштами на банківський рахунок	31	374	1000
Розрахунки з іншими дебіторами та державними цільовими фондами				
5	Видано працівникові згідно з його заявою матеріали в рахунок нарахованої заробітної плати	372	712	1200
6	Нараховано податкове зобов'язання	712	641	200

	з ПДВ			
7	Віднесено дохід від продажу на фінансові результати	712	791	1000
8	Списано собівартість реалізованих матеріалів	943	205	700
9	Списано собівартість реалізованих матеріалів на фінансові результати	791	943	700

Для ведення обліку розрахунків із дебіторами ведеться рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» та відомість № 3.2.

Відповідно до Інструкції про застосування рахунків бухгалтерського обліку «на рахунку 37 ведеться облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями.

За дебетом рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» відображається виникнення дебіторської заборгованості за кредитом - її погашення чи списання» [33]. 37 «Розрахунки з різними дебіторами» також передбачає субрахунків (рис. 2.3).

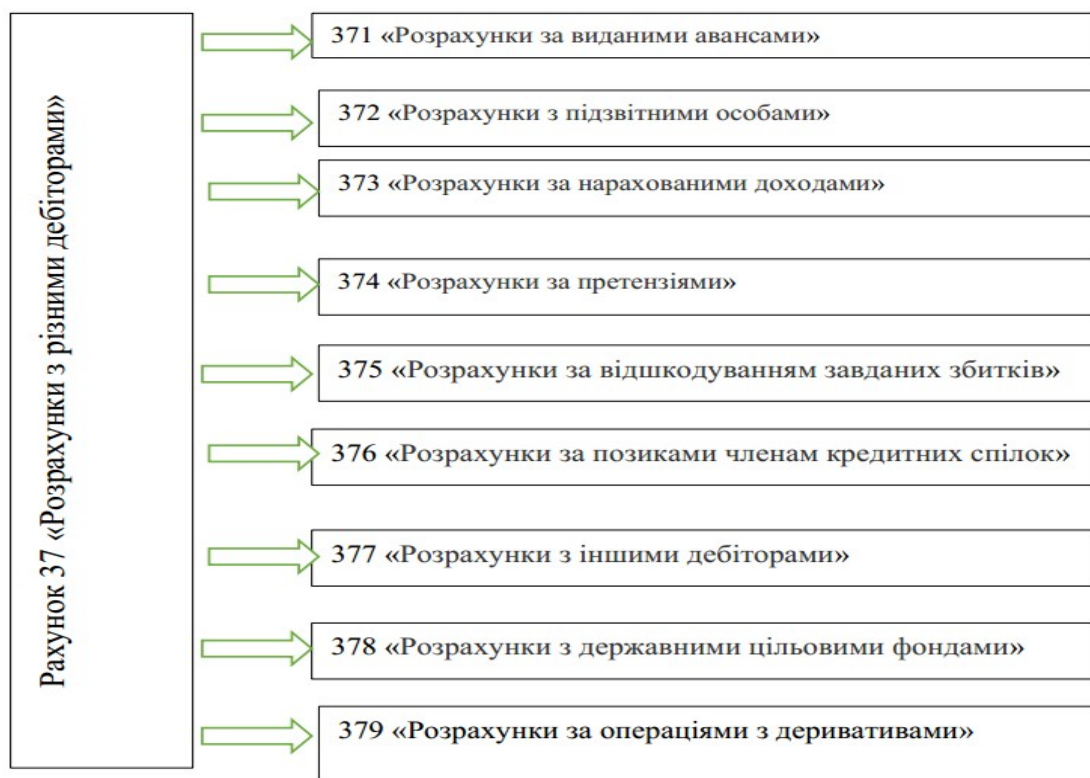

Рис. 2.4 – Синтетичний облік розрахунків з різними дебіторами

За дебетом рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» виникнення дебіторської заборгованості, за кредитом - її писання» [33]. Дебіторська заборгованість за виданими авансами (субрахунок 371) «відображає суму авансів, наданих іншим підприємствам в рахунок майбутніх поставок продукції, робіт, послуг» [33]. На субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» ведеться «облік розрахунків з підзвітними особами. Дебіторська заборгованість виникає в момент, коли перед від'їздом у відрядження відрядженого працівника підприємство забезпечує грошовими коштами (авансом) у розмірах, установлених нормативно-правовими актами про службові відрядження, тобто в межах суми, визначеної на оплату проїзду, наймання житлового приміщення і добових» [33]. На

субрахунку 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» ведеться «облік нарахованих дивідендів, відсотків, роялті тощо, які підлягають отриманню. Підставою (документом) виникнення дебіторської заборгованості та реєстрації на субрахунку 373 операцій за нарахованими доходами є бухгалтерська довідка, витяг з протоколу загальних зборів засновників, договір оренди тощо» [33].

«Облік розрахунків за претензіями, які пред'явлені постачальникам, підрядникам, транспортним та іншим організаціям, а також за пред'явленими їм та визнаними штрафами, пенею, неустойками» [33] ведеться на субрахунку 374 «Розрахунки за претензіями».

«Облік розрахунків за відшкодуванням підприємству завданих збитків у результаті нестач і втрат від псування цінностей, нестач та розкрадання грошових коштів, якщо винуватця виявлено» [33], ведеться на субрахунку 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків». Документальною основою висвітлення бухгалтерських записів по даному субрахунку являється:

- в частині появи дебіторської заборгованості: наказ директора господарюючого суб'єкта чи рішення суду;
- в частині сплати: «прибутковий касовий ордер, виписка банку, розрахунково-платіжна відомість» [51, с. 211].

Облік розрахунків за позиками членам кредитних спілок у кредитних спілках [33] ведеться на субрахунку 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок».

Облік розрахунків за іншими операціями, облік яких не показується на інших субрахунках рахунку 37, організовується на субрахунку 377 «Розрахунки з іншими

дебіторами». Зокрема, це стосується «розрахунків за операціями, які пов'язані із здійсненням спільної діяльності (без створення юридичної особи), усі види розрахунків з працівниками (крім розрахунків з оплати праці та з підзвітними особами), інші розрахунки» [33].

Рахунок 38 є регулюючим, контрактивним, і використовується для уточнення дебіторської заборгованості на рахунках 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» і 37 «Розрахунки з різними дебіторами» [33]. Таким чином, коректно організований бухгалтерський облік дебіторської заборгованості має використовувати таку систему рахунків, що буде в достатній мірі відображати і характеризувати усю господарську діяльність із конкретизацією та забезпечувати одержання об'єктивних і своєчасних відомостей для ухвалення оптимальних управлінських рішень.

2.3. Напрями вдосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві

Враховуючи нестабільну ситуацію в Україні більшість українських фірм знаходяться на грані фінансової кризи. Однією із найвизначніших проблем виступає криза взаємо платежів, що пов'язана із значною сумою заборгованості, яка існує між українськими суб'єктами господарювання. В умовах такої нестабільності ринку досить важко гарантувати високий ступінь збуту виробів та її своєчасну оплату покупцями. Економічна криза провокує компанії продавати свої товари із умовою відстрочки платежу. Несплата спричиняє утворення дебіторської заборгованості, ефективна організація обліку, аудиту і управління якою стає одним із головних завдань господарюючого суб'єкта. На сьогоднішній день існує чимало невирішених

питань відносно бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.

Одним із найбільш проблемних являється суперечність між бухгалтерським і податковим обліком в таких питаннях, як утворення резерву сумнівних боргів, бухгалтерський облік сумнівної і безнадійної дебіторської заборгованості.

На сьогодні існує низка проблем стосовно цього питання, а саме: «1. Недостатня розробленість методичних підходів до класифікації та оцінки дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги. 2. Неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість у обсязі й вигляді, достатньому для виконання аналізу розрахунків підприємства з покупцями. 3. Непристосованість та неефективність методів обрахунку резерву сумнівних боргів відповідно до НП(С)БО 10. 4. Недостатня розробленість плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції щодо його застосування з обліку розрахунків покупців та замовників. 5. Погано налагоджена система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємствах. 6. Нерозвиненість форм рефінансування для ефективного управління дебіторською заборгованістю» [52].

Крім того, в ході дослідження системи обліку було визначено існуючі недоліки у системі обліку дебіторської заборгованості в сьогоdnішніх умовах ведення бізнесу:

1) структура дебіторської заборгованості, що представлена у нормативних документах, не передбачає її деталізації та співвідношення різних видів дебіторської заборгованості;

2) бухгалтерський облік дебіторської заборгованості не враховує специфіки даного активу, що зумовлює наявність різних ознак його класифікації і велику кількість методів оцінювання [53];

3) необхідність змін у будові регістрів аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості.

Оскільки сьогодні облік дебіторської та кредиторської заборгованостей ведеться в одному регістрі журналі 3, а це зовсім різні об'єкти

бухгалтерського обліку, які лише частково пов'язані між собою, відповідно і обліковувати їх потрібно в різних регістрах [54];

4) практично недослідженим питанням є оплата дебіторської заборгованості. Проблема оплати дебіторської заборгованості, визначення допустимого рівня засобів, які вилучаються на дебіторську заборгованість, розробка оптимальної політики управління нею є достатньо серйозною і потребує глибокого вивчення [55];

5) невирішені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги;

6) застосовування в умовах України традиційної за кордоном методики аналізу дебіторської заборгованості не завжди доцільно через відсутність необхідного обсягу вірогідної і доступної інформації щодо розрахунків з дебіторами. Використання вітчизняних методик не дає змоги однозначно оцінити стан дебіторської заборгованості, а також ступінь її впливу на фінансово-господарський стан підприємства [53];

7) недостатнє вивчення обліку сумнівних боргів, зокрема резерву на їх покриття з метою зближення бухгалтерського та податкового обліку [56]. Заслужують уваги правила відображення у обліку процедури списання простроченої дебіторської заборгованості, так як наявний прямий взаємозв'язок між списанням вищевказаної заборгованості та утворенням бази оподаткування податком на прибуток. Вірне та своєчасне списання дебіторської заборгованості має важливе значення в ході формування фінансових результатів функціонування компанії [53].

Підсумки здійсненого дослідження обліку дебіторської заборгованості говорять про потребу вдосконалення методики обліку дебіторської заборгованості з метою покращення фінансового становища господарюючого. Для цього необхідно:

- «використовувати метод нарахування резерву сумнівних боргів на підставі класифікації дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги

по строкам непогашення (до 3-х місяців, до 6-й місяців, до 12-й місяців);

- використовувати метод розрахунку з покупцями, що широко використовується в країнах з розвинутими ринковими відносинами - метод надання знижок за дострокової оплати;

- створювати резерв сумнівних боргів за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року перед складанням звітності, а використовувати його протягом звітного року;

- впровадити в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора (існуючого чи потенційного) і періодично переглядати граничні суми;

- удосконалити контроль стану розрахунків з дебіторами, зокрема за про термінованими заборгованостями, своєчасно виявляючи такі види дебіторської заборгованості, які є недопустимими для підприємства;

- здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення фактичної дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування;

- здійснювати моніторинг потенційних дебіторів (оцінювання фінансового стану та платоспроможності, ринкової репутації, іміджу тощо);

- внести зміни у НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», в яких чітко були б розмежовані поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. Їх облік нині ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку, що не відзначено у вищезазначеному стандарті [53].

Довгострокова дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка не виникає у ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Поточна дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка виникає у ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Разом із тим слід вказати, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова необоротним, і вони

обліковуються на різних рахунках [23].

Дебіторську заборгованість класифікують за наступними ознаками: «за контрагентами; зв'язок із нормальним операційним циклом та терміном погашення; об'єкти, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів; платоспроможність дебітора» [57]. Відповідно до НП(С)БО 10 «обов'язковим є поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову. Передбачено також поділ дебіторської заборгованості на заборгованість вітчизняних та іноземних покупців.

Класифікують дебіторську заборгованість за видами залежно від об'єктів, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів (враховуючи часовий аспект). Здійснюється групування дебіторської заборгованості за строками її непогашенієм із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Відповідно вона поділяється на сумнівну та безнадійну» [23]. Дебіторську заборгованість класифікують за наступними ознаками: «за контрагентами; зв'язок із нормальним операційним циклом та терміном погашення; об'єкти, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів; платоспроможність дебітора» [57]. Відповідно до НП(С)БО 10 «обов'язковим є поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову. Передбачено також поділ дебіторської заборгованості на заборгованість вітчизняних та іноземних покупців. Класифікують дебіторську заборгованість за видами залежно від об'єктів, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів (враховуючи часовий аспект).

Здійснюється групування дебіторської заборгованості за строками її непогашенієм із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Відповідно вона поділяється на сумнівну та безнадійну [23]. Зважаючи на іноземну практику і праці вітчизняних науковців, доцільним являється введення додаткової категорії заборгованості: бездоганна або реальна. Проте необхідно відзначити, що господарюючий суб'єкт може сам обирати ознаку класифікації. Доречною є пропозиція ряду вчених щодо поділу дебіторської заборгованості за мірою додержання фінансової дисципліни на допустиму і

невиправдану (з'являється коли мають місце недоліки в функціонуванні фірми). Це надасть можливість відстежити порушення фінансово-господарської дисципліни та встановити неякісну роботу контрагента [57].

Типовими проблемами, із якими зустрічається організація в процесі управління і обліку дебіторської заборгованості виступають такі, як «не проводиться оцінка кредитоспроможності покупців і ефективності комерційного кредитування; недостатній професіоналізм фінансових менеджерів; низька платоспроможність покупців; не регламентована робота з простроченою дебіторською заборгованістю; немає достовірної інформації про терміни погашення зобов'язань компаніями-дебіторами; відсутні дані про зростання витрат, пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості і часу її оборотності [57]. Вирішенню проблеми появи дебіторської заборгованості може допомогти формування ефективної системи контролю якості фінансових розрахунків з дебіторами, яке потребує розробки чіткої і якісної класифікації дебіторської заборгованості, спрощення методів її оцінки і документації аналітичної фінансової звітності. З метою контролювання дебіторської заборгованості можна запропонувати здійснення пошуку можливостей зростання чисельності покупців та замовників установи із тим, щоб знизити масштаб ризику несплати боргів і постійного моніторингу потенційних дебіторів. «Доречним є впровадження в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора і періодично переглядати граничні суми. Систематично проводити інвентаризацію заборгованості» [57]. Організація управлінського обліку підприємства вимагає поділу такого підприємства на структурні одиниці, економічні суб'єкти, сфери (сегменти) діяльності в межах яких встановлено персональну відповідальність менеджера за контрольовані ним показники. В галузі управлінського обліку структурні одиниці, на які поділяється підприємство називають сферами відповідальності. Кожна з них очолюється центром відповідальності і організовує роботу відповідно документальному забезпеченню на підставі

якою створюється графік документообороту [9].

Активізація діяльності у створенні графіку документообороту від окремих центрів відповідальності до адміністрації підприємства свідчить про початок управлінського напрямку в системі організації обліку взагалі, і дебіторської заборгованості у складі активів. Створення такого графіку відбувається всіма центрами відповідальності підприємства від нижчого до вищого щабля і включає створення бюджетів також, а їх узгодження і підписання на адміністративному рівні - керівниками підрозділів підприємства [58]. Впровадження системи бюджетування дебіторської заборгованості передбачає дотримання вимог виконання ряду завдань: 1) здійснення фінансового планування діяльності відповідно до стратегічного плану розвитку підприємства; 2) визначення персональної фінансової відповідальності за результатами діяльності центрів відповідальності (підрозділів); 3) оптимізація цінової політики підприємства; 4) контроль і аналіз рентабельності кожного виду товарів (продукції, робіт, послуг)» [48]. Правила формування бюджету дебіторської заборгованості має включати наступні кроки: 1) «розрахунок коефіцієнту інкасації планового відвантаження товарів з відстроченням оплати; 2) формування плану погашення дебіторської заборгованості; 3) розгляд можливості застосування аутсорсингу. Зазначений бюджетний документ визначає величину і структуру дебіторської заборгованості» [48].

Формування бюджету дебіторської заборгованості має зважати на таку інформацію:

1) залишки дебіторської заборгованості на початок періоду, що будуть включати:

- дебіторську заборгованість за товари, аванси видані та іншу дебіторську заборгованість (ДЗ п.п. ір. к);
- суму заборгованості за минулі звітні періоди, яка підлягає отриманню у поточному звітному періоді, і має аналогічні складові (ДЗ попер.п);
- надходження грошових коштів у погашення дебіторської

заборгованості за реалізований товар та іншої дебіторської заборгованості, що виникли у поточному періоді (ДЗ пог. п. п.);

- аванси видані у поточному звітному періоді за товари, надходження яких очікується у наступному звітному періоді (ДЗ п.п. тов.);

- заборгованість контрагентів за відвантажений у звітному періоді товар, погашення якої очікується у майбутньому звітному періоді (ДЗ п.п.)» [48]:

2) залишок дебіторської заборгованості на кінець періоду включаючи заборгованість за товари, аванси видані та іншу дебіторську заборгованість (ДЗ к.п.).

З метою збереження гармонійної системи управління підприємством при впровадженні системи бюджетування необхідно дослідити організаційну структуру підприємства, для того щоб на її основі сформувавши фінансову структуру. Після критичного аналізу облікової політики, визначення об'єктів обліку, статей доходів і витрат, що відносяться до кожного з об'єктів, рекомендується розробити структуру і формат бюджетів, а також визначити послідовність їх складання [58]. Таким чином, організація обліку дебіторської заборгованості відіграє важливу роль, так як сприяє упорядкуванню відомостей, прозорості і правдивості інформації із розрахункових операцій із дебіторами. Обліково - аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості повинно бути організоване так, щоб достатньою мірою висвітлювати та охарактеризувати увесь господарський процес із достатньою конкретизацією. Саме це обумовлює подальші дослідження в галузі аналітичного забезпечення менеджменту дебіторської заборгованості.

Висновки до розділу 2

1. У розділі роботи проведений аналіз етапу первинного спостереження у системи бухгалтерського обліку, первинних документів та облікових регістрів при журнально-ордерній форми ведення обліку. Дана характеристика первинних

документів синтетичного характеру, якими оформлюється нарахування та списання дебіторської та кредиторської заборгованості.

2.Опис журналів та відомостей, що використовує підприємство для відображення стану заборгованості на синтетичному рівні деталізації дозволив розробити та запропонувати аналітичну відомість контролю заборгованості, яка має контрольню-аналітичні функції. Даний документ дозволяє контролювати виникнення та погашення заборгованості за кожним первинним документом, контрагентом та строками погашення кредиторської заборгованості.

3.Визначено особливості формування інформації про довгострокову та поточну заборгованість, поточні зобов'язання на синтетичних рахунках відповідно діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку. Подано порядок відображення у бухгалтерських записах операцій з обліку різної дебіторської заборгованості та поточних зобов'язань за розрахунками. Досліджено нормативне регулювання резервування дебіторської заборгованості за НП(С)БО 10, МСФЗ 39 та ПКУ, особливості визначення резерву сумнівних боргів згідно НП(С)БО, Охарактеризовані методи розрахунку резерву сумнівних боргів, подано алгоритм їх використання. Проведено аналіз визначення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості, їх відображення та списання у бухгалтерському обліку. Дано рекомендації щодо запобігання прострочення погашення заборгованості та прийняття заходів з у її усунення.

4.Встановлено, що національні стандарти не дають

чіткого визначення сумнівної та безнадійної заборгованості. Більш чітке визначення та заходи щодо відповідальності підприємства за не створення резерву сумнівних боргів викладено у ПКУ.

5.Проведено аналіз національних положень та методичних вказівок щодо формування показників фінансової звітності, сформульовано висновок, що у НП(С)БО 1 не має детальної інформації щодо відображення використання резерву сумнівних боргів за поточною дебіторською заборгованістю. Дана характеристика організації та методики проведення інвентаризації перед складанням фінансової звітності, відображення розбіжностей, виявлених у процесі інвентаризації.

6.Розглянуто методику відображення стану дебіторської заборгованості у Балансі (Звіті про фінансовий стан) та Примітках до річної фінансової звітності. Визначено проблемні місця оцінки цього показника для цілей відображення у фінансовій звітності. Таким чином, організація обліку дебіторської заборгованості відіграє важливу роль, так як сприяє упорядкуванню відомостей, прозорості і правдивості інформації із розрахункових операцій із дебіторами. Обліково аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості повинно бути організоване так, щоб достатньою мірою висвітлювати та охарактеризувати увесь господарський процес із достатньою конкретизацією. Саме це обумовлює подальші дослідження в галузі аналітичного забезпечення менеджменту.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»

3.1. Особливості аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК»

Дебіторська заборгованість є і бізнес-категорією, і фінансовою категорією тому необхідно поєднати політику продажів і фінансові

показники в одній моделі. Кредитна політика клієнта та параметри платіжної дисципліни безпосередньо впливають на ліквідність підприємства. Дебіторська заборгованість являє собою заборгованість підприємства, використання коштів, позичених підприємством. Уміння працювати з чужими грошима та купувати товари (роботу, послуги) в кредит (тобто відстрочку платежу) є найважливішою фінансовою основою. Найважливішим показником є зміна суми кредиторської заборгованості та її співвідношення до грошового потоку, що залежить від швидкості погашення (оборотності) дебіторської заборгованості. Тому в цьому контексті аналіз та оцінка дебіторської заборгованості компанії є, очевидно, дуже важливими.

Коефіцієнт оборотності коштів, вкладених в оборотні активи, що в свою чергу має більший вплив на фінансовий стан підприємства, збільшується або зменшується в дебіторській заборгованості. Його величина залежить від обсягу продажів, умов оплати замовнику (аванс, наступна оплата), терміну відстрочки платежу, платіжної дисципліни клієнта, організації контролю за станом дебіторської та претензійної заборгованості підприємства тощо. Різке збільшення дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах може свідчити про необдуману кредитну політику компанії по відношенню до клієнтів або про збільшення обсягів продажів, або про неплатоспроможність і банкрутство деяких покупців. Якщо зменшення дебіторської заборгованості пов'язане зі зменшенням терміну її погашення. Якщо дебіторська заборгованість зменшується зі зменшенням відвантажень, це свідчить про зниження ділової активності.

Тому збільшення дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно, а зменшення – позитивно. Необхідно розрізняти звичайну заборгованість і прострочену заборгованість. Наявність простроченої заборгованості створює фінансові труднощі, оскільки підприємство не матиме фінансових ресурсів для закупівлі товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ), виплати зарплати тощо. Крім того, заморожування фондів

дебіторської заборгованості призвело до уповільнення оборотності капіталу. Прострочена дебіторська заборгованість також означає збільшення ризику дефолту та зменшення прибутку. Тому кожне підприємство зацікавлене у скороченні терміну погашення своїх належних платежів. Дебіторська заборгованість складає значну частку оборотних активів і має значний вплив на фінансовий стан підприємства. Важливість аналізу дебіторської заборгованості особливо проявляється в період інфляції, коли фіксація оборотних активів стає дуже не вигідною.

Аналіз складу і структури дебіторської заборгованості ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2020 – 2021 роки проведемо за даними таблиці 3.1.

В 2020 році найзначнішою є стаття в складі загальної дебіторської заборгованості – це дебіторська заборгованість за товари, роботи та надані послуги, яка складала 191 770 тис.грн. (74,09%), а в 2021 році 200 857 тис.грн.

(71,99%), відповідно відхилення складає 9 087 тис грн. (4,74%). В 2020 році порівняно з 2020 роком зменшилась заборгованість за виданими авансами на 106 тис.грн. (10,51%). Так, в 2020 році заборгованість за виданими авансами ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» складала 1 009 тис. грн., а в 2021 році — 903 тис. грн. Значною є також інша поточна дебіторська заборгованість, яка у 2020 році становила 63 805 тис. грн. (24,65%) та 76 362 тис. грн. (27,37%) у 2020 році.

Таблиця 3.1 – Склад та структура дебіторської заборгованості ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2020 – 2021 рр.

№ з/п	Розрахунки з дебіторами	2020		2021		Відхилення	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	191770	74,09	200857	71,99	9087	104,74
2	Дебіторська заборгованість за розрахунками:						
	за виданими авансами	1009	0,39	903	0,32	-106	89,49
	з бюджетом	1810	0,7	880	0,32	-930	48,62
	у тому числі з податку на прибуток	436	0,17			-436	0,00
3	Інша поточна дебіторська	63805	24,65	76362	27,37	12557	119,68

	заборгованість						
4	Усього	258830	100	279002	100	20172	107,79

В таблиці 3.2. проведено аналіз складу та структури дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за 2020-2021 роки відповідно даних ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК».

Таблиця 3.2 – Склад та структура дебіторської заборгованості за роботи, товари та надані послуги ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2021 рік

№ з/п	Контрагент	Дата виникнення	Сума заборгованості	Реалізація			Оплата		Загальна заборгованість станом на 01.01.2022 р.
				дата	сума, грн	ПДВ	дата	сума, грн	
1	ПП «Черкаси - Авто»	01.2021 - 12.2021	23 266,9	03.05. 2021	9 122,9	1 520,5	10.05. 2021	2 969,1	29 420,7
2	ТОВ «Гален1»	01.2021 - 12.2021	36 394,9	04.06. 2021	6 812,2	1 135,4	11.06. 2021	1 468,6	41 738,5
3	ТОВ «КОРІС АМ»	01.2021 - 12.2021	26 432,4	08.07. 2021	9 009,2	1 501,5	09.07. 2021	11 603,2	23 838,4
4	ТОВ «Галукс»	01.2021 - 12.2021	16 153,2	02.08. 2021	18 266,3	3 044,4	07.08. 2021	32 105,1	2 314,4
5	ТОВ «АТП 17125»	01.2021 - 12.2021	89 522,6	06.09. 2021	36 336,6	6 056,1	09.09. 2021	22 305,2	103 554,0

Проведений аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію, товари, роботи, надані послуги допомагає виявити покупців із непогашеною заборгованістю на кінець звітного періоду.

Регулярне проведення такого аналізу дає змогу бухгалтерам аналізувати дебіторську заборгованість та вчасно вживати заходів для усунення простроченої заборгованості. Цей аналіз використовується в адміністративних цілях. Статус дебіторської заборгованості підприємства також важливий для зовнішніх користувачів інформації, оскільки її зростання завжди свідчить про фінансову нестабільність.

При аналізі дебіторської заборгованості якісний склад і внутрішня структура повинні бути розкриті відповідно до виду заборгованості та часу виникнення. Це необхідно для того, щоб, по-перше, виявити прострочену та безнадійну заборгованість боржника, по-друге, визначити суму заборгованості, по-третє, своєчасно вжити заходів щодо стягнення простроченої заборгованості боржника.

Крім того, аналіз розрахунків з покупцями та клієнтами за строками боргу та погашення може визначити ефективність дій компанії щодо надання знижок та кредитів.

В таблиці 3.3 проведено аналіз стану дебіторської заборгованості ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2021 рік.

Таблиця 3.3 – Стан дебіторської заборгованості ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2021 рік

Статті дебіторської заборгованості підприємства	Усього на кінець 2021 року	В тому числі за терміном виникнення				
		до 1 місяця	від 1 до 3 місяців	від 3 до 6 місяців	від 6 до 12 місяців	понад рік
Дебіторська заборгованість за товари, продукцію, надані послуги	200 857	17 629	54 936	95 403	18 238	14 651
Дебіторська заборгованість по розрахунках:	903	302	221	121	96	163
по розрахунках з бюджетом	880	321	281	134	110	34
Інша поточна дебіторська заборгованість підприємства	76 362	30537	22145	1148	9840	12692
Усього	279 002	48 789	77 583	96 806	28 284	27 540
Частка, %	100	17,49	27,81	34,70	10,14	9,87

З даних таблиці 3.3 бачимо, що найбільша частка заборгованості на ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» в 2020 році є середньостроковою від 3 до 6 місяців терміном погашення – 34,7%. Тому керівництву ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» потрібно звернути особливу увагу на відповідні угоди з контрагентами.

Дані проведеного аналізу складу дебіторської заборгованості за термінами погашення в таблиці 3.3 також свідчать, що суттєвою є також

короткострокова дебіторська заборгованість зі строком погашення від 1 до 3 місяців – 27,81%. З фінансової звітності можемо визначити деякі показники, що характеризують стан дебіторської заборгованості ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2020 рік. Показники дебіторської заборгованості підприємства включають: оборотність дебіторської заборгованості та термін оборотності або період погашення дебіторської заборгованості.

Методом щодо проведення аналізу оборотності дебіторської заборгованості підприємства: необхідно порівняти дані звітного року з відповідними даними попереднього періоду, визначаємо вплив змін та досліджуємо основні причини зміни та їхні якісні характеристики. Переносимо в розрахунок певні показники попереднього року (обіг дебіторської заборгованості або відношення середньої дебіторської заборгованості до виручки від реалізації). Готується за результатами попереднього року або іншого виробничого періоду.

Якщо порівняти показники дебіторської заборгованості, то можна зробити висновок, що розрахунки з клієнтами або покращилися, або погіршилися порівняно з минулим роком. Якщо підприємство додає підозрілу дебіторську заборгованість і загальну частку дебіторської заборгованості в загальному оборотному капіталі, то можна зробити висновок, що загальна ліквідність оборотних активів і фінансове становище підприємства погіршуються. Під час процесу аналізу дебіторської заборгованості важливо контролювати співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Розглядаючи аналіз дебіторської заборгованості (рахунки з покупцями та замовниками), слід знати один із методів розрахунків з покупцями. Зазвичай він використовується в країнах з розвиненими ринковими відносинами, тобто метод передоплати для надання знижок. Як ми всі знаємо, у разі інфляції будь-яка несвоєчасна оплата призведе до того, що виробник фактично отримає лише частину вартості проданих товарів. Тому, якщо рахунок оплачується швидко (наприклад, протягом 10 днів), компанії

іноді вигідніше знижувати продані товари, ніж витратити більшу суму через інфляцію.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості відноситься до відношення доходу від реалізації продукції (техніки, послуг) до середньорічної вартості дебіторської заборгованості, вказуючи на коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, розширення або зменшення кредиту компанії протягом аналізованого періоду.

Термін погашення дебіторської заборгованості – це відношення тривалості звітного періоду до оборотності дебіторської заборгованості, яка представляє середній термін погашення дебіторської заборгованості підприємства.

В таблиці 3.4 проведено аналіз структури та стану оборотності дебіторської заборгованості відповідно даних фінансової звітності ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2021-2022 роки.

Як бачимо на основі проведеного аналізу коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості становив відповідно 5,22 та 5,10 у 2020 році що на 0,12 зменшилось порівняно з попереднім періодом. Тобто дебіторська заборгованість обертається на 17,62 оберта на рік, що є на 7,98 дні більше у порівнянні з попереднім 2019 роком.

У звітному 2021 році зменшилась питома вага дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів на 0,28, а питома вага сумнівної дебіторської заборгованості в загальному обсязі заборгованості зменшилась на 1,31, що є позитивним фактором в господарській діяльності ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за період протягом 2020-2021 років.

Таблиця 3.4 Структура та оборотність дебіторської заборгованості ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2020-2021 рр.

№ п/п	Показник	2020	2021	Відхилення
1	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (оборотність)	5,22	5,10	-0,12
2	Термін оборотності дебіторської заборгованості	9,64	17,62	7,98
3	Питома вага дебіторської заборгованості в загальній	78,08	77,80	-0,28

	сумі оборотних активів, %			
4	Питома вага сумнівної дебіторської заборгованості в загальному обсязі заборгованості, %	8,59	7,28	-1,31

Для того, щоб підтвердити існування зв'язку між дебіторською заборгованістю та фінансовими показниками, проведемо кореляційно регресійний аналіз для ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» за 2019 – 2021 рр.

Дослідження ґрунтується таким чином, щоб перевірити чи впливає дебіторська заборгованість на виручку підприємства. Спершу необхідно провести кореляційний аналіз для вимірювання ступеня зв'язку між дебіторською заборгованістю та фінансовими показниками підприємства. Оскільки протягом 2019 – 2021 рр. в балансі підприємства відсутня довгострокова дебіторська заборгованість, незалежними змінними величинами будемо вважати: дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги (X1), дебіторська заборгованість за виданими авансами (X2), дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом (X3) та інша поточна дебіторська заборгованість (X4). Залежну змінну величину беремо як виручка від реалізації продукції – Y.

В табл. 3.5 зображено кореляційну матрицю залежної та незалежних змінних величин, розрахунки якої проводились в Excel.

Таблиця 3.5 – Кореляційна матриця залежної та незалежних змінних величин

	Y	X1	X2	X3	X4
Y	1				
X1	0,999	1			
X2	0,953	0,954	1		
X3	-0,532	-0,529	-0,251	1	
X4	0,547	0,549	0,773	0,417	1

За допомогою кореляційного аналізу можна побачити, що існує прямий та сильний зв'язок між виручкою та дебіторською заборгованістю за товари, роботи та послуги – 0,999, а також дебіторська заборгованість за виданими авансами – 0,953. Отже, можна дійти висновку, що при зростанні дебіторської заборгованості за цими статтями зростає і виручка від реалізації

продукції. Майже ніяк не впливає на виручку дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом (X3) – (-0,531) та інша поточна дебіторська заборгованість (X4) – 0,547. Тому для подальшого аналізу ці дві величини – X3 та X4 ми не використовуватимемо. Також варто відзначити сильний прямий зв'язок між такими величинами як X1 та X2. В табл. 2.7 можна побачити, що показник становить 0,954. Це може свідчити про те, що X1 та X2 пов'язані між собою, тобто ці дві змінні мають статистичний взаємозв'язок. Тому під час побудови моделі залишимо лише той фактор, що найбільше впливає на величину Y. Для наступних розрахунків, а саме побудови парної лінійної регресії будемо використовувати змінну X1.

Під регресією розуміють зміну результативної ознаки Y при певній зміні декількох аргументів. Мета аналізу – зобразити вплив показника X1 на Y [31, с. 521]. В даному випадку будемо використовувати рівняння регресії за формулою:

$$Y = A + Bx, \quad (3.1)$$

де A – вільний член рівняння;

B – коефіцієнт регресії;

X – незалежна змінна

В табл. 3.6 зображено дані залежної та незалежної змінної величини, за допомогою яких буде здійснюватися регресійний аналіз за 2019 – 2021 рр.

Таблиця 3.6 – Дані для розрахунку регресійного аналізу

X1	Y
11 292 тис. грн.	9 470 тис. грн.
12 958 тис. грн.	14 624 тис. грн.
12 651 тис. грн.	13 664 тис. грн.

Можна побачити, що коефіцієнт детермінації має значення 1. Це характеризує те, що варіація Y (змінна залежна величина) визначається варіацією X1 (змінна незалежна величина). Тобто варіація змінної Y (виручка від реалізації продукції) на 100% пояснюється варіацією змінної X1 (торговельна дебіторська заборгованість).

Наступним способом аналізу моделі є критерій Фішера (дисперсійний аналіз регресії). Перевіряємо таку гіпотезу:

$H_0: b=0$ – лінійний зв'язок між X_1 та Y відсутній. Для цього необхідно порівняти значення F фактичне з F критичним.

За розрахунками Excel маємо такі значення: F фактичне – 242016,2; F критичне – 161,448.

Таким чином гіпотеза $H_0: b$ відхиляється, оскільки F фактичне $>$ F критичне. Для того щоб оцінити значимість коефіцієнта кореляції між Y та X_1 , необхідно перевірити гіпотези:

$H_{0_r}: r = 0$, не значимий

$H_{1_r}: r \neq 0$, значимий

Розраховане t Стюдента = 491,951; t -критичне Стюдента = 12,706. Оскільки $491,951 > 12,706$, гіпотеза $H_{0_r}: r$ – відхиляється (коефіцієнт кореляції значимий). Після перевірки якості моделі, оскільки ми маємо рівняння $Y = -3E+07 + 3,091X$ можемо стверджувати, якщо дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги збільшиться на 1 тис. грн., тоді виручка збільшиться на 3,091 тис. грн.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що величина торговельної дебіторської заборгованості суттєво впливає на виручку від реалізації продукції. Таке твердження базується на основі проведеного кореляційно-регресійного аналізу, оскільки між цими показниками існує сильний прямий зв'язок. Таким чином це підтверджує той факт, що управління дебіторською заборгованістю на підприємстві підлягає особливому контролю з боку персоналу підприємства, оскільки рівень заборгованості дебіторів прямо впливає на виручку від реалізації продукції, а як відомо дохід від реалізації продукції являється основним джерелом одержання коштів для підприємства. При неефективній політиці управління дебіторською заборгованістю існує можливість зменшення основних фінансових показників для підприємства. При основній діяльності саме виручка від реалізації є основним показником. Як наслідок, при зменшенні цього показника, підприємство не зможе

покривати витрати на виробництво та реалізацію продукції. Для того щоб приймати певні рішення стосовно управління підприємством, керівникам необхідно мати правдиву інформацію, яка буде показувати реальний стан підприємства.

На підставі проведеного аналізу ми дійшли висновку, що найбільшій уваги щодо аналізу та контролю потребує дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги. На основі кореляційного аналізу ми виявили сильний та прямий зв'язок між цією заборгованістю та виручкою від реалізації продукції. Згідно з проведеним дослідженням, зрозуміло, що під час зростання торговельної дебіторської заборгованості зростає і виручка, оскільки підприємство реалізовує свою продукцію. Але важливо кожного разу контролювати стан дебіторської заборгованості, оскільки існує ризик зростання саме сумнівної та безнадійної заборгованості, яка як наслідок погіршить фінансовий стан підприємства. Тому для управління підприємством, у тому числі для управління дебіторською заборгованістю важливо мати достовірну інформацію, на основі якої і будуть прийматись раціональні рішення.

3.2 Шляхи оптимізації порядку проведення аналізу дебіторської заборгованості

Теоретичні і практичні дослідження спеціалістів із обліку і аналізу показують, що питанню організації та проведення аналізу дебіторської заборгованості приділяється недостатньо часу. Платіжно-розрахункові відносини з господарюючими суб'єктами вимагають ефективної системи обліку та аналізу в компанії. Саме така система надає керівництву достовірну і своєчасну інформацію щодо стану дебіторської заборгованості, наявності «слабких» місць та можливі шляхи їх подолання.

Потреба у вдосконаленні аналізу дебіторської заборгованості підтверджується зростанням її питомої ваги в структурі активів фірми.

Таким чином, для мінімізації відхилень розрахункової ціни боргу від його реального розміру можна внести пропозицію комплексного підходу до оцінки дебіторської заборгованості, який ґрунтується на коригуванні первинної вартості дебіторської заборгованості у відповідності з коефіцієнтом часу. Коефіцієнт часу дає можливість проаналізувати заборгованість суб'єкта господарювання в даний момент із врахуванням збільшення вартості у часі і зміни загальної купівельної можливості грошових коштів. Використання в бухгалтерському обліку комплексного оцінювання дебіторської заборгованості забезпечує врахування впливу на зміну вартості водночас минулих і умовно можливих минулих тимчасових процесів, що створює можливість для прогнозування напрямків і обсягів поточних та майбутніх грошових потоків підприємства [60].

Крім того, потребують розробки ще й моделі співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей та конкретного інструментарію, що дав би змогу швидко і якісно визначати негативні явища, які здійснюють вплив на кількісні і якісні зміни таких заборгованостей. Оптимальним вважається співвідношення, коли кредиторська заборгованість більша за дебіторську на 10-20%. Проте, згідно із дослідженнями, деякі компанії мають такий розмір кредиторської заборгованості, що переважає над зобов'язаннями дебіторів в 10 та більше разів.

При здійсненні такого аналізу необхідно врахувати специфіку функціонування підприємств та установ, сезонність їх діяльності, взаємозв'язки із покупцями і постачальниками тощо. Крім того, варто зважати на «принцип Вимагай оплати якомога швидше та оплачуй якомога пізніше», який дозволяє довший період володіти певними активами й отримувати від них вигоду [60].

Наступним шляхом покращення аналізу дебіторської заборгованості слід вважати цифровий аналіз засобом контролювання законності і

ймовірності господарських операцій, що пов'язані із дебіторською заборгованістю. Вищезазначений аналіз базується на співставленні частоти розподілу чисел відповідно до закону Бенфорда. Застосування цифрового аналізу дає встановити «факти шахрайства, неефективної кредитної та інкасаційної політики, помилок у бухгалтерському обліку [60].

Господарюючому суб'єкту пропонується застосовувати багатофакторний регресійний аналіз з метою оцінювання впливу чинників на чистий дохід від реалізації товарів. Багатофакторний регресійний аналіз представить можливість організації одержати економіко-статистичну модель з ціллю пояснення впливу кожного із факторів на результуючий показник. Щоб реалізувати це завдання треба виокремити фактори, що чинять вплив на чистий дохід від реалізації продукції.

Серед факторів, які впливають на чистий дохід від реалізації продукції, вибрано десять показників, серед яких: основні засоби (X1), дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (X2), дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами (X3), інша поточна дебіторська заборгованість (X4), грошові кошти та їх еквіваленти (X5), довгострокові кредити банків (X6), поточні зобов'язання (X7), витрати на оплату праці (X8), матеріальні затрати (X9), чисельність працівників (X10).

Ці фактори виступають факторами регресійної моделі. Коефіцієнт парної кореляції дає змогу встановити ступінь взаємозв'язку між змінними Y та X за вибіркою значень (x_i, y_i) , $i = 1, p$ [61].

Парний коефіцієнт кореляції змінюється у межах від +1 до -1. Чим ближче він за абсолютною величиною до одиниці, тим ближче статистична залежність між Y і X до лінійної функціональної. Позитивне значення коефіцієнта свідчить про те, що зв'язок між ознаками прямий (зі зростанням X збільшується значення Y); негативне значення свідчить про зворотний зв'язок (зі зростанням X значення Y зменшується). Можна дати таку якісну інтерпретацію можливих значень коефіцієнта кореляції: якщо $|R| < 0,3$ —

зв'язок практично відсутній; $0,3 < |R| < 0,9$ - зв'язок сильний; $0,9 < |R| < 0,99$ - зв'язок вельми сильний [62].

Треба відмітити, що аналіз дебіторської заборгованості при застосуванні фінансового аналізу не дає змоги детально проаналізувати ситуацію в компанії і провести її характеристику, визначити слабкі сторони у процесі менеджменту, уникнути негативних наслідків. Кореляційний аналіз представляє можливість оцінити результативність керування протягом тривалого проміжку часу, встановити характер діяльності і зробити прогноз на майбутнє щодо сценарію розвитку господарюючого суб'єкта. Організація може використовувати кореляційний аналіз також в розрізі боржників, досліджуючи вплив їхньої заборгованості на фінансові результати фірми і при допомозі парного коефіцієнта вивчати ризики впливу.

Організація аудиту і якісне його проведення відносно віднесення дебіторської заборгованості до активів, організації бухгалтерського обліку операцій, що пов'язані із дебіторською заборгованістю, її оцінювання на дату фінансової звітності являється обов'язковою умовою для гарантування ефективного функціонування і вимагає встановлення єдиної методики її здійснення.

На сьогоднішній час методологічне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості є недостатньо розробленим та являється актуальним. Слід відмітити, що на вітчизняних підприємствах зовсім нерозвинутим є внутрішній контроль дебіторської заборгованості. Проблемами його являється відсутність в компанії відділу, до обов'язків якого входило б проведення внутрішнього контролю процесу організації обліку, зокрема, й дебіторської заборгованості. Без контролю на підприємствах сума дебіторської заборгованості може перевищувати допустимий рівень, тому необхідність створення відділу внутрішнього контролю дебіторської заборгованості підприємства є очевидною [63].

Крім того, для кожного підприємства варто створити службу, яка буде займатися взаємними перехресними перевітками відділів бухгалтерії, збуту і

постачання для проведення внутрішнього аудиту і створення заходів, направлених на запобігання виникненню дебіторської і кредиторської заборгованостей. Перевірку слід здійснювати один раз на місяць і співпрацювати із інвентаризаційною комісією. В разі позитивних підсумків роботи служби можливе впровадження матеріального заохочення співробітників.

Разом з цим, з метою поліпшення організації аудиту дебіторської заборгованості можна запровадити наступні заходи:

- «здійснювати безперервний контроль за станом розрахунків з покупцями, особливо з відстроченою заборгованістю;
- повинні бути чітко обумовлені умови і терміни оплати при укладанні договорів, які необхідно регулярно підтверджувати;
- для того, щоб зменшити ризик несплати за рахунками одним або декількома покупцями, необхідно орієнтуватися на більшу кількість покупців. З цією метою підприємствам необхідно удосконалити рекламу продукції в засобах масової інформації [64].

Крім того, доцільним є систематичне проведення інвентаризації заборгованості в вигляді перевірки первинних документів, що являються основою для здійснення розрахунків і висвітлення операцій в обліку, а також у вигляді звірки залишків із контрагентами. Особливу увагу треба звернути на те, що кожна з операцій має бути санкціонованою і законною. Такі контрольні процедури дають змогу розділити дебіторську заборгованість в залежності від термінів її погашення на нормальну, прострочену і безнадійну. В свою чергу «отримані відомості дають можливість вжити заходів стосовно простроченої заборгованості, а саме, враховуючи вимоги законодавства та договорів, можна розпочати претензійну роботу, застосувати економічні санкції (нарахування штрафів, пені, неустойки) та інші. Доцільним буде також вияснити, хто несе відповідальність за своєчасність розрахунків із дебіторами, та з'ясувати причини порушення строків надходження коштів [65]. Важливим елементом аудиту виступає програма аудиторської перевірки

і вибору аудиторських дій, які будуть доречні в кожному конкретному випадку аудиту дебіторської заборгованості. Слід відзначити, що на сьогодні відсутня типова програма аудиту, що відповідала б сучасним вимогам якісного здійснення аудиту дебіторської заборгованості. Зазвичай, програма містить лише перелік аудиторських процедур, що потрібно провести, виконавця, строк перевірки і індекс робочого документа.

З ціллю результативного управління дебіторською заборгованістю компанія має проводити, як вже зазначалось, її внутрішній контроль, а саме: попередній, поточний та підсумковий. На попередньому контролі оцінюється платоспроможність потенційних покупців з метою зниження ризиків непогашення дебіторської заборгованості. Оцінювання здійснюють за даними фінансової звітності підприємства та перевірених даних ринкових експертів» [66].

Поточний контроль дебіторської заборгованості безпосереднім чином має зв'язок із бухгалтерським обліком, що базується на дотриманні платіжної дисципліни за підписаними договорами купівлі-продажу, субпідряду на проведення робіт тощо.

Ухвалення рішення на заключному етапі повинно бути комплексним, директор організації повинен володіти детальними висновками попереднього та поточного контролю і економіко-математичного аналізу. В той же час необхідно зауважити, що важливим етапом є виконання ухвалених рішень та аналіз їх наслідків для господарюючого суб'єкта.

Найбільш визначальним являється етап попереднього контролю, що дає звести до мінімуму утворення дебіторської заборгованості і взагалі уникнути її настання.

На основі вищенаведеного, можна зробити висновки відносно того, що сьогодні в компаніях акумулюються значні суми дебіторської заборгованості. Але, дії керівництва стосовно її погашення є неефективними та безрезультатними. Тому потрібно здійснювати пошуки нових шляхів вдосконалення системи аналізу та аудиту дебіторською заборгованістю.

Одними із запропонованих методів вирішення цієї проблеми являються: здійснення безперервного контролю за станом розрахунків із покупцями, зокрема, із відстроченою заборгованістю; систематичне проведення інвентаризації розрахунків із дебіторами; створення на підприємствах відділу, до компетенції якого входило б здійснення внутрішнього контролю обліку, зокрема, дебіторської заборгованості; затвердження типової програми аудиту дебіторської заборгованості, а також удосконалення методики аудиту даного активу.

Висновки до розділу 3

1. Сутність аналізу і аудиту полягає у перевірці бухгалтерської звітності, обліку, первинних бухгалтерських документів та іншої інформації, що стосується фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах і відповідність вимогам законів України та національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку або іншим правилам згідно з вимогами її користувачів.

2. Для прийняття відповідних рішень користувачам важливо мати повну, правдиву і неупереджену інформацію щодо доходів і фінансових результатів суб'єкта господарювання. Така інформація знаходить відображення у Звіті про фінансові результати (ф. 2). А гарантом її достовірності виступає аудитор, який засвідчує звітність своїм аудиторським висновком.

3. У Звіті фінансові результати (ф. 2) показані за видами діяльності: надзвичайної і звичайної. Інформація про звичайну діяльність подається у розрізі її підвидів: операційної, інвестиційної та фінансової.

4. Інформаційні потоки формування звіту про фінансові результати є предметом уважного аудиторського дослідження.

5. На сьогоднішній час методологічне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості є недостатньо розробленим та являється актуальним. Слід відмітити, що на вітчизняних підприємствах зовсім нерозвинутим є внутрішній контроль дебіторської заборгованості. Проблемами його являється відсутність в компанії відділу, до обов'язків якого входило б проведення внутрішнього контролю процесу організації обліку, зокрема, й дебіторської заборгованості. Без контролю на підприємствах сума дебіторської заборгованості може перевищувати допустимий рівень, тому необхідність створення відділу внутрішнього контролю дебіторської заборгованості підприємства є очевидною.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження наукової літератури і нормативних документів, та узагальнення організаційно-методичних положень обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості в дипломній роботі було визначено її економічну суть як об'єкта обліку та аналізу, а саме: «дебіторська заборгованість - це частина активів, які пов'язані із зобов'язанням сплатити підприємству кошти або інші матеріальні блага внаслідок зустрічних договірних зобов'язань» [23]. Вищенаведене визначення відображає економічний зміст дебіторської заборгованості зі сторони бухгалтерського обліку (актив) і показує реальні причини її появи (договірні зобов'язання).

Для цілей організації обліку дебіторської заборгованості важливого значення набуває її класифікація. Ознайомившись із класифікаціями дебіторської заборгованості, що пропонують різні автори, слід виділити наступні головні класифікаційні ознаки: за термінами погашення, за мірою спорідненості із контрагентами і залежно від об'єктів виникнення. Розділення дебіторської заборгованості в розрізі таких ознак дасть можливість здійснити оцінку реального стану розрахунків із покупцями і буде сприяти скороченню величини такої заборгованості.

Досить вагомим питанням в розкритті сутності обліку дебіторської заборгованості являється визначення нормативної бази, що контролює порядок і коректність організації обліку. Правові основи процесу документального оформлення дебіторської заборгованості чітко визначаються «законами України, постановами Кабінету Міністрів, наказами міністерств, відомств, Державної фіскальної служби, Національного банку України» [16]. Вміння користуватися і застосовувати різні нормативно-правові акти на практиці допомагає коректно вести бухгалтерський облік в компанії, а також своєчасно проводити аналіз дебіторської заборгованості, з метою ефективного управління нею.

Базою дослідження обрано ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК». На основі проведеного аналізу можна підсумувати, що компанія не досить ефективно працює протягом аналізованого періоду. Показники ліквідності і платоспроможності змінюються протягом кількох років. Це означає про неможливість господарюючого суб'єкта розрахуватися за своїми зобов'язаннями за рахунок власних оборотних активів.

У підприємства наявне широке коло дебіторів, взаємовідносини із якими відбуваються на підставі договорів. Головним первинним документом, який застосовується для обліку дебіторської заборгованості, виступає накладна із усіма обов'язковими реквізитами: одиницями виміру, назвою продукції, її ціною, кількістю та сумою. Відпуск готової продукції із складу підтверджується товарно-транспортною накладною, що також повинна бути оформлена відповідно до норм чинного законодавства.

Дослідивши стан організації первинного, аналітичного і синтетичного обліку в компанії ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» доходимо до висновку, що він організований у відповідності з вимогами діючого законодавства. Облік ведеться із використанням типових форм первинної документації із одночасним формуванням відповідних бухгалтерських проведення.

Базою удосконалення системи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості виступає підвищення ступеня економічних знань і ділової кваліфікації співробітників апарату обліку, так як в сучасних умовах коректно та раціонально організувати облікову роботу в фірмі можуть лише спеціалісти. Прискіпливої уваги вимагає порядок списання простроченої дебіторської заборгованості, так як безпомилкове та своєчасне списання дебіторської заборгованості має важливе значення в процесі формування фінансових результатів функціонування господарюючого суб'єкта. Отже, підсумки проведеного дослідження дебіторської заборгованості говорять про необхідність вдосконалення методичного підходу до обліку дебіторської заборгованості як важелю поліпшення фінансового стану установи.

Вагоме значення в процесі управління дебіторською заборгованістю відіграють планування, організація і контроль роботи із дебіторами. Вірно проведений облік і аналіз знижує суму дебіторської заборгованості в компаніях. На сьогодні практичний досвід керування організаціями показує, що слід проводити як кількісний, так і якісний аналіз коефіцієнтів стосовно оцінювання поточного стану дебіторської заборгованості. Це виступає гарантією ефективності відповідних процесів функціонування. Тому товариству рекомендовано здійснювати комплексний аналіз дебіторської заборгованості.

За підсумками аналізу складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості можна дійти висновку, що загалом ситуація в сфері ведення платіжно-розрахункових відносин фірми із її дебіторами несе істотну загрозу для стабільності фінансового становища. Проте, динаміка збільшення суми дебіторської заборгованості відображає необхідність пильної уваги керівників до організації платіжно-розрахункової дисципліни.

Аудит дебіторської заборгованості виступає: одним із ключових завдань в вирішенні проблем, які з'являються в ході поточного управління господарюючим суб'єктом, в тому числі із позиції оптимального співвідношення між ліквідністю і прибутковістю.

На сьогодні найбільшою проблемою аудиту дебіторської заборгованості є відсутність типової програми аудиту, що відповідає сучасним потребам якісного здійснення аудиту дебіторської заборгованості. Програма містить лише перелік аудиторських процедур, що повинні бути здійснені виконавцем, строк перевірки і індекс робочого документу. Програма має бути більш детальною у відповідності з кожним видом дебіторської заборгованості. Зокрема, до цієї програми аудиту можна включені такі низання: контроль за критеріями оцінки і визнання дебіторської заборгованості; нарахування резерву сумнівних боргів у відповідності з обліковою політикою; аудит правильності висвітлення довгострокової дебіторської заборгованості, розрахунків із покупцями та

замовниками по реалізованій продукції (виконаній роботі, наданим послугам) і іншої поточної дебіторської заборгованості; контроль за правильністю кореспонденції та відображення операцій щодо обліку дебіторської заборгованості; відображення підсумків операцій із дебіторською заборгованістю у регістрах обліку та формах звітності тощо.

Крім того, до плану аудиту та програми аудиторської перевірки необхідно включити етап аналізу головних показників дебіторської заборгованості. Для проведення оцінки стану розрахунків із дебіторами компанії і надання пропозицій стосовно подальшого ефективного фінансового розвитку суб'єкта господарювання. Обраховані коефіцієнти дають змогу аудитору зробити більш детальний висновок відносно стану розрахунків за дебіторською заборгованістю, її динамікою на фірмі.

Упровадження вищезазначених рекомендацій дасть змогу підвищити результативність виробничо-господарського процесу ТОВ «БАМ ТРАНС ЛОГІСТИК» і досягти зростання ступеня його конкурентоздатності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України: законодавство України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>(дата звернення 25.06.2023).
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 25.04.2023).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення 25.06.2023).
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» від 20.10.1999 № 246 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення 25.06.2023).
5. Про затвердження Методичних рекомендацій з перевірки порівнянності показників фінансової звітності: Наказ міністерства фінансів України від 11.04.2013. № 476. Дата оновлення: 15.04.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0476201-13#Text> (дата звернення: 16.06.2023).
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>. (дата звернення 25.04.2023).
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 16.06.2023).
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» від 29.11.1999 № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 16.06.2023).

9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» від 28.07.2000 № 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00#Text> (дата звернення: 16.06.2023).
10. Акімова Н.С., Топоркова О.В., Євлаш Т.О., Говоруха О.О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі: монографія. Харків: ХДУХТ, 2016. 285 с.
11. Белокоз О. Відмінності між вітчизняними та міжнародними підходами до оцінки дебіторської заборгованості торговельних підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 3. С. 197–201.
12. Бланк І. А. Інвестиційний менеджмент / І. А. Бланк. К.: МП «ІТЕМ» ЛТД, 2000. 448 с.
13. Бондар О. До питання оцінки основних засобів підприємства в бухгалтерському обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 3.
14. Бондарчук В. В. Звітність підприємств як джерело інформації про основні засоби для потреб державного управління. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2012. № 2 (3). С. 111 – 115.
15. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 36–39.
16. Бугай В. Управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Держава і регіони*. 2007. № 1. С. 60–63.
17. Булат Г.В., Гуменюк А.Ф. Аналіз дебіторської заборгованості та напрями удосконалення управління нею. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. №1. С. 222 – 226.
18. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку: підручник / за ред.Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ПП «Рута». 2002. 592 с.
19. Вареник В.М., Сезоненко К.Г. Удосконалення аналізу дебіторської заборгованості торгового підприємства з використанням регресійного аналізу. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 6 (11). С. 519 – 524.
20. Гріщенко І.В., Балахонова О.В. Методологічні аспекти контролю грошових активів та дебіторської заборгованості. *Соціально-економічні та*

гуманітарні аспекти розвитку суспільства: зб. наук. праць. 2018. С. 153 – 155.

21. Гевчук А.В. Особливості генезису поняття, організації обліку й оцінки сумнівної і безнадійної заборгованості, створення резерву. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35). С. 321 – 326.

22. Гнатенко Є.П., Мельниченко С.С. Методичні підходи щодо визначення поняття «дебіторська заборгованість». *Економічні науки. сер.: Облік і фінанси*. 2013. Вип. 10(1).

URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)_21) (дата звернення: 03.03.2023).

23. Грицай О.І., Станасюк Н.С. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в контексті її обліково-аналітичного забезпечення. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 825 – 836.

24. Гуня В. О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств. *Економічний простір*. 2008. № 19. С. 124-131.

25. Демська Ю.В. Визнання та оцінювання резерву сумнівних боргів. *Удосконалення обліку, контролю, аудиту, аналізу та оподаткування в сучасних умовах інтеграційних процесів у світовій економіці : III Міжнар.наук.-практ. конф.* Ужгород. 2018. С. 37 – 39.

26. Дроздова О.Г., Іваненко В.О., Ольховський О.А. Факторинг як дієвий механізм управління дебіторською заборгованістю: обліково-аналітичний аспект. *Бізнес Інформ*. 2018. № 6. С. 314 – 322.

27. Єлісеєва О., Белозерцев В. Управління дебіторською заборгованістю на фактори впливу на її якість. *European Journal of Management Issues*. 2021. № 29 (1). С. 3 –11.

28. Євлаш Т. О. Інформаційне забезпечення обліку операцій з дебіторської заборгованості та його удосконалення. *Вісник Харківського державного університету харчування та торгівлі. Економічні науки*. Харків. 2010. № 4. С. 161-171.

29. Жарнікова В.В. Облік розрахунків з покупцями: систематизація поглядів та перспективи досліджень. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2018. № 2. С. 47-63.
30. Кияшко О.М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Київ, 2011. 21 с.
31. Кемарська Л.Г. Особливості обліку дебіторської заборгованості на коксохімічних підприємствах. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2021. №1(2). С. 100 – 110.
32. Кравченко О.В., Кобець Т. О. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. С. 1 – 6.
33. Ключ, Ю. І. Удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля*. 2011. № 8 (162). Ч. 1. С. 107-113.
34. Кондукова Е.В., Лісовий А.В. Аналітичні аспекти податкового дослідження стану розрахунків з контрагентами. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 3. С.285–290.
35. Курносів О.В., Данильчук І.В., Кучма Л.О. Вплив дебіторської заборгованості на створення запасів на підприємствах ЗЕД. *Вісник університету банківської справи*. 2018. № 1 (31). С. 83 – 87.
36. Кузь В.І. Організація бухгалтерського обліку : навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2019. 224 с.
37. Лень В.С., Гливенко В.В. Довгострокові дебіторська заборгованість та зобов'язання в обліку та звітності. *Облік і фінанси*. 2020. № 3 (89). С. 30-40.
38. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання. Монографія. К.: КНЕУ, 2001. 387 с.
39. Лищенко О.Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Держава і регіони: журнал*. Запоріжжя : Гуманіст. Ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.», 2009. №1. С. 114–117.

40. Матицина Н.О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 12. С. 38–42.
41. Маркус О.В. Оцінка ефективності інвестицій в дебіторську заборгованість. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 1. С. 119–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2013_1_21 (дата звернення: 12.12.2022).
42. Михайлюк О. Як читати і аналізувати фінансову звітність: посібник для членів наглядових рад та керівників акціонерних товариств. URL: http://pmguinfo.dp.ua/images/documents/korp_otnosheniya/poleznie_publicacii/5_analiz_fin_otchetnosti.pdf
43. Меліхова Т. О., Шарко Д. М. Удосконалення обліку і аудиту розрахунків з покупцями на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21-22. С. 30–36.
44. Міщук Є.В., Сидорова І.І. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості: проблемні аспекти. *Економічна наука*. 2018. № 2. С. 54–57. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2018/12.pdf
45. Нашкерська Г.В. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 11. С. 31–37.
46. Новицька Н. В. «Теоретичні аспекти понять «дебіторська заборгованість» і «кредиторська заборгованість». *Актуальні проблеми економіки*. 2012. 286с.
47. Пастернак М.М. Методика аналізу дебіторської заборгованості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 681 – 686.
48. Паянок Т., Савченко А. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за допомогою економіко-математичних методів. *Виклик часу*. 2017. № 3. С. 27–32. URL: <http://ua-ekonomist.com/archive/2017/3/payanok.pdf> (дата звернення: 07.06.2023).
49. Перетятко Ю.М. Значення та зміст приміток до річної фінансової звітності для прийняття управлінських рішень. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і аудиту : монографія. Луцьк, 2021. С. 162 – 176.

50. Соловей Н.В., Маліношевська К.І. Проблеми обліку дебіторської заборгованості. *Ефективна економіка*. 2016. № 17.
51. Олійник С.О. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості. Науковий огляд. 2018. № 5 (48). С. 32–40.
52. Севрук Є. Рефінансування дебіторської заборгованості на підприємствах торгівлі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. №1. С. 116 – 126.
53. Собчишин В.М., Драчук С.О., Джангіров О.Г., Домбровський А.Ю. Управління дебіторською заборгованістю підприємства з метою уникнення кризи неплатежів. *Ефективна економіка*. 2020. С. 1 – 7.
54. Сидоренко О. О. Особливості виділення видів дебіторської заборгованості, за якими нарахування резерву сумнівних боргів є необхідним. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : VIII Міжнародна науково-практична конференція (м. Чернігів, 25 листопада 2022 р.) : тези доповідей*. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2022. С. 13-14.
55. Сидоренко О.О. Визнання, класифікація та окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості у суб'єктів господарювання. *Інфраструктура ринку*. 2019. №32. С. 449 – 456.
56. Степаненко О.І. Дебіторська заборгованість в системі бухгалтерського обліку: класифікація, оцінка, порядок визнання. Київ. 2021. С. 134 – 139.
57. Ступницька Т.М., Орел А.С. Дослідження показників якісного стану дебіторської заборгованості. *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 14 – 15 жовт. 2020 р.* Одеса, 2020. С. 268 – 280.
58. Пилипенко К.А. Управління розрахунковими операціями в системі обліку підприємства: вітчизняний та міжнародний досвід. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2020. № 1 (47). С. 134 – 139.
59. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291. URL:

https://dtkr.com.ua/documents/dovidnyk/plan_rah/plan-u.html (дата звернення: 7.08.2023).

60. Харій С. М. Дебіторська заборгованість та її значення в обліку. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки*, 2012р. - 423 с.
61. Чорненька О.Б. Вплив заборгованості на фінансовий стан суб'єкта господарювання. *Економічний простір*. 2018. № 136. С. 158 – 169.
62. Чернелевський Л.М., Беренда Н.І. Аудит: теорія і практика: Навч.посіб. К.: «Хай-Тек Прес», 2008. 560 с.
63. Чернелевський Л. М., Слободян Н. Г., Михайленко О. В. Аналіз діяльності підприємств та банківських установ: економічний, фінансово-інвестиційний, стратегічний: Підручник. К.: «Хай-Тек Прес», 2009. 640 с.
64. Чуніхіна Т.С., Добrivечір А.С. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості за міжнародними та вітчизняними стандартами обліку в системі управління підприємством. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. №19. С. 123 – 126
65. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: Підручник / М. Ф. Огійчук, Л.О. Сколотій, М. І. Беленкова та ін. / За ред. проф. М. Ф. Огійчука. 7-ме вид., перероб. і допов. К.: Алерта, 2016. 1040 с.
66. Яременко Л.М. Особливості обліку дебіторської заборгованості на вітчизняних підприємствах. *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. 29/2. С. 343 – 347.
67. Ямненко Г. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *International Electronic Scientific Journal*. 2017. С. 51 – 57 .
68. Ягольницький О.А., Федоренко Н.С. Облік дебіторської заборгованості за вітчизняною та міжнародною практикою. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 31. С. 780 – 786.